

*Մարդկանց թրաֆիքինգը
Հայաստանի Հանրապետությունում*

Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ուղղությամբ ներկայում
իրականացվող միջոցառումների գնահատում

Հեղինակներ.

*Հանա Շնայդրովա
Բլանկա Հանչիլովա*

ԵԱՀԿ Երևանի գրասենյակ

Երևան, 2007 թ.

Սույն զեկույցում արտահայտված տեսակետները բացառապես
հեղինակներինն են և կարող են չհամընկնել ԵԱՀԿ Երևանի գրասենյակի
դիրքորոշումներին և տեսակետներին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ	4
Առաջին գլուխ. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	5
Համառոտ ակնարկ	5
Զեկույցի նպատակը	6
Երկրորդ գլուխ. ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԹՐԱՖԻՔԻՆԳԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	8
Օրենսդրական դաշտը. թրաֆիքինգի դեմ պայքարը և միգրացիան	8
Օրենսդրական զարգացումների համակարգումը	10
Հարակից օրենսդրական դաշտը	11
Երրորդ գլուխ. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	13
Միջազգային աշխատանքային խումբը և հիմնական միջազգային դերակատարները	21
Չորրորդ գլուխ. ԿԱՆԻԱՐԳԵԼՈՒՄ	23
Հինգերորդ գլուխ. ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊԵՆԴՈՒՄ	26
Վեցերորդ գլուխ. ՆՈՒՅՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄ, ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ	30
Նույնականացում (Identification)	30
Յոթերորդ գլուխ. ԹՐԱՖԻՔԻՆԳԻ ԵՆԹԱՐԿՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԵՐԻՆՏԵԳՐՈՒՄ	32
Զոհերի/վկաների պաշտպանություն	32
Աջակցություն	33
Ապաստանի ռազմավարությունը	35
Վերինտեգրում	36
Ուղղորդման ազգային մեխանիզմ	37
Բացերը	38
Վերապատրաստում և կարողությունների զարգացում	40
Ութերորդ գլուխ. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	44
Հավելված	47

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՄԿ	Միջազգային կազմակերպություն
ՄՄԿ	Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն
ԱԳՆ	Հայաստանի Հանրապետության Արտաքին գործերի նախարարություն
ՀԿ	Հասարակական կազմակերպություն
ԵԱՀԿ	Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն
ՄԱԶԾ	Միավորված ազգերի կազմակերպության Զարգացման ծրագիր
ԳԱԾ	Գործողությունների ազգային ծրագիր
ԱՌ	Ազգային ռազմավարություն
ՄԳՀ	Միջգերատեսչական հանձնաժողով
ՄԱԽ	Միջազգային աշխատանքային խումբ

Առաջին գլուխ. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Համառոտ ակնարկ

Զեկույցում ամփոփ կերպով ներկայացվում է Հայաստանի Հանրապետությունում մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ընթացիկ իրավիճակը և գնահատվում են հակաթրաֆիքինգային միջոցառումների ուժեղ և թույլ կողմերը:

Սկսած 2002 թվականից, երբ Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը ստեղծեց մարդկանց թրաֆիքինգի հարցերով խորհրդակցական մարմին, արձանագրվել են մի քանի դրական զարգացումներ. կատարելագործվել է թրաֆիքինգը քրեականացնող օրենսդրական դաշտը, իրավապահ մարմինները և մյուս դերակատարները սկսել են նույնականացնել թրաֆիքինգից տուժածներին, և Հայաստանում գործող ՀԿ-ների ապաստաններից աջակցություն ստացող տուժածների թիվը զգալիորեն ավելացել է:¹ Համագործակցությունը պետական մարմինների և ՀԿ-ների ու այլ ծառայությունների մատուցողների միջև բարելավվել է, և իրավապահ մարմինները սկսել են թրաֆիքինգից տուժած որոշ անձանց ուղղորդել ՀԿ-ներին: Մասնագիտացված ՀԿ-ներն արժեքավոր փորձ ու գիտելիքներ են ձեռք բերել: Ընդհանուր առմամբ, թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բոլոր մասնակիցների կարողությունները զարգացել են, թեև այդ կարողությունների ելակետային մակարդակը շատ ցածր է եղել:

2004 թվականին Կառավարությունն ընդունեց Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի գործողությունների ազգային ծրագիրը: 2004-2006 թթ. ընթացքում Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը որոշ քայլեր է ձեռնարկել թրաֆիքինգի մասին իրազեկությունը բարձրացնելու ուղղությամբ: Չնայած իրականացված բազմաթիվ ծրագրերին ու միջոցառումներին, թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մեջ տարբեր առումներով մինչ օրս առկա են զգալի բացեր: Գնահատում անցկացնող թիմը բացահայտել է լուրջ թերություններ թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ուղղությամբ պետության իրականացրած միջոցառումների գրեթե բոլոր ոլորտներում: Պետական մարմինները քիչ ուշադրություն են դարձնում տվյալ խնդրին, և մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ջանքերը շարունակում են ոչ համակարգված բնույթ կրել: Հստակ ազգային ռազմավարություն չկա: Նույնը կարելի է ասել համակարգման ազգային մեխանիզմի մասին, որի բացակայությունը խոչընդոտում է Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի (National Referral Mechanism) ստեղծումը:

¹ 2006 թվականին 2005 թ. համեմատ գրեթե կրկնապատկվել է թրաֆիքինգից տուժած այն անձանց թիվը, ում աջակցություն է ցուցաբերվել:

Գործողությունների ազգային ծրագրի իրականացման համար թե ֆինանսական, թե մարդկային ռեսուրսները չեն բավականացնում: Թերություններից կարելի է նշել նաև տուժածների պաշտպանության ինստիտուցիոնալացված և ֆորմալացված համակարգի բացակայությունը: Կարևոր է նշել, որ 2006 թ. հուլիսին փոփոխություններ կատարվեցին թրաֆիքինգի մասին օրենսդրության մեջ, և էապես խստացվեցին պատիժները: Այդուհանդերձ, փոփոխված օրենսդրությունը մինչ օրս ընդամենը մի քանի գործերի նկատմամբ է կիրառվել:

Զեկույցի նպատակը

Սույն գնահատման նպատակն է ուսումնասիրել մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում առկա իրավիճակը և ներկայում ձեռնարկվող միջոցառումները, ինչպես նաև ապագայում հնարավոր միջոցառումների վերաբերյալ առաջարկություններ ներկայացնել պետական մարմիններին, միջազգային կազմակերպություններին և քաղաքացիական հասարակությանը: Գնահատման նպատակն է օժանդակել թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հայաստանյան պրակտիկայի փոփոխություններին՝ դրանք առավել համահունչ դարձնելու միջազգային լավագույն պրակտիկային ու ստանդարտներին՝ Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ուղղությամբ իրականացվող միջոցառումներն ավելի արդյունավետ դարձնելու համար:

Գնահատումն անցկացրել է Չեխիայի Ներքին գործերի նախարարության ներկայացուցիչ Հանա Շնայդրովան 2006 թ. հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին, ազգային փորձագետների օգնությամբ: Հարցազրույցների մեծ մասն անցկացվել է Երևանում և Վանաձորում (Հայաստանի Հանրապետության Լոռու մարզ) 2006 թ. հոկտեմբերին: Վերջին զարգացումներն արտացոլելու նպատակով զեկույցը 2007 թ. մարտին թարմացվել է Երևանում ԵԱՀԿ-ի գրասենյակի՝ Ժողովրդավարացման հարցերով նախկին պատասխանատու Բլանկա Հանչիլովայի կողմից:

Տվյալների հավաքումն իրականացվել է տարբեր մեթոդներով, այդ թվում. ա) Հայաստանի Հանրապետությունում մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ առկա գրականության, փաստաթղթերի և տվյալների այլ աղբյուրների ուսումնասիրություն, բ) կիսահամակարգված և խորացված հարցազրույցներ կարևոր տեղեկությունների տիրապետող անձանց հետ, գ) մասնակցություն հակաթրաֆիքինգային միջոցառումների (աշխատանքային հանդիպում, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի² նիստ,

² Հայաստանի Հանրապետության Վարչապետի 2002 թ. հոկտեմբերի 14-ի թիվ 591-Ա որոշմամբ ստեղծվել է Միջգերատեսչական հանձնաժողով՝ «Հայաստանի Հանրապետությունից շահագործման նպատակով մարդկանց ապօրինի փոխադրման, տեղափոխման ու առուվաճառքի (թրաֆիքինգ) հետ կապված հարցերն ուսումնասիրելու և

Միջազգային աշխատանքային խմբի նիստ): Ձեկույցի նախապատրաստումը ներառել է հակաթրաֆիքինգային միջոցառումների մասնակից շահառուներից տեղեկությունների ստացում, մարդկանց թրաֆիքինգի մասին տվյալների հավաքում, Հայաստանի Հանրապետությունում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում առկա ցանցերի և նախաձեռնությունների «գույքագրում», ներկայում իրականացվող միջոցառումների թերությունների բացահայտում և համակարգման ազգային մեխանիզմի զարգացման աստիճանի գնահատում:

Տվյալների աղբյուրները և տվյալների հավաքման մեթոդները համադրվել են, որպեսզի հնարավորության դեպքում հաստատվի ստացված տեղեկատվության ստույգությունը: Կարևոր տեղեկությունների տիրապետող անձինք են ընտրվել պետական մարմինների, միջազգային կազմակերպությունների և ՀԿ-ների ներկայացուցիչների թվից՝ հաշվի առնելով նրանց դերը հակաթրաֆիքինգային ազգային մարմնի՝ Միջգերատեսչական հանձնաժողովի, և/կամ Միջազգային աշխատանքային խմբի գործունեության մեջ, ինչպես նաև թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումներին ներկայում նրանց ունեցած մասնակցությունը: Գնահատման թիմը մասնակցել է Միջազգային աշխատանքային խմբի նիստերից մեկին, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի նիստերից մեկին, ինչպես նաև նոր ազգային ռազմավարության և Գործողությունների ազգային ծրագրի թեմայով ՄԳՀ-ի անդամների և քաղաքացիական հասարակության կարևոր դերակատարների համար ԵԱՀԿ-ի կողմից կազմակերպված աշխատանքային հանդիպմանը:

Բացի Երևանում անցկացված հարցազրույցներից, գնահատման թիմն այցելել է Վանաձոր քաղաք (Հայաստանի Հանրապետության Լոռու մարզ): Վանաձորի ընտրությունը պայմանավորված է եղել այն հանգամանքով, որ գնահատման թիմը ցանկացել է մանրակրկիտ տեղեկություններ ստանալ մայրաքաղաքից դուրս իրականացվող հակաթրաֆիքինգային միջոցառումների վիճակի վերաբերյալ, ինչպես նաև այն հանգամանքով, որ հայտնի են թրաֆիքինգի դեպքեր Վանաձորում:

Գնահատման թիմը նկատել է, որ պետական ու իրավապահ մարմիններից շատերն այնքան էլ պատրաստակամորեն չեն վերաբերվել Հայաստանի Հանրապետությունում մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ համապատասխան տեղեկություններ, կարծիքներ կամ առանձին դեպքերի մասին բանավոր տեղեկություններ տրամադրելու հարցին: Ընդհանուր առմամբ, թերևս՝ հասկանալի պատճառներով, պետական մարմինները հակված են եղել իրավիճակն ավելի դրական պատկերել, քան միջազգային հանրության ու քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները:

Երկրորդ գլուխ. ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԹՐԱՖԻՔԻՆԳԻ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Օրենսդրական դաշտը. թրաֆիքինգի դեմ պայքարը և միգրացիան

Ներկայում աշխատանքներ են ընթանում մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարին վերաբերող ՀՀ օրենսդրությունը միջազգային փաստաթղթերին համահունչ փոփոխելու ուղղությամբ: Թեև Հայաստանը սկզբունքորեն միացել է թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հիմնական միջազգային կոնվենցիաներին, վերջիններիս կոնկրետ դրույթները տեղայնացնելու ուղղությամբ Հայաստանում իրականացված ընդհանուր օրենսդրական փոփոխությունները նույնչափ նպատակային չեն եղել և բավարար չափով չեն ապահովել կոնվենցիաներով ամրագրված՝ թրաֆիքինգի դեմ պայքարի համապարփակ, բազմակողմանի և մարդու իրավունքների վրա հիմնված մոտեցումների որդեգրումը: Վերջին հինգ տարիներին արձանագրվել են որոշ դրական զարգացումներ թրաֆիքինգի քրեականացման ոլորտում, սակայն համապատասխան ուշադրության չեն արժանացել որոշ այլ ոլորտներ, որոնք ոչ պակաս կարևոր են այս համալիր խնդրի դեմ պայքարի տեսակետից, ներառյալ վկաների պաշտպանությունը և տուժողների ցուցաբերվող սոցիալական աջակցությունը: Համակարգային տեսակետից հարկ է նշել, որ չեն ընդունվել համապատասխան ենթաօրենսդրական նորմատիվային ակտեր, այդ թվում՝ օրենքների կատարումն ապահովող որոշումներ և կանոնակարգեր: Հետևանքն այն է, որ օրենքների և դրանց կիրարկման միջև առաջացել է անջրպետ:

Հայաստանում մարդկանց թրաֆիքինգի օրենսդրական սահմանումն ավելի ընդգրկուն է, քան միջազգային համաձայնագրերում հանդիպող սահմանումները, սակայն համապարփակության և գենդերային չեզոքության իմաստով հայաստանյան օրենսդրական սահմանումը նման է միջազգային համաձայնագրերով նախատեսված սահմանումներին:

2006 թ. հուլիսին Քրեական օրենսգրքում վերջին անգամ փոփոխություններ կատարելուց ի վեր տպավորություն է առաջանում, որ թրաֆիքինգի համար սահմանված պատիժները բավականաչափ ծանր են, որպեսզի կանխարգելիչ ազդեցություն ունենան: Թրաֆիքինգի համար այլևս հնարավոր չէ որպես պատիժ նշանակել տուգանք՝ ի տարբերություն անցյալում կիրառվող պրակտիկայի: Վերջին փոփոխությունների համաձայն, թրաֆիքինգի համար նախատեսված պատիժն ազատազրկում է՝ երեքից վեց տարի ժամկետով, իսկ տվյալ հանցատեսակի համար

սահմանված պատժի առավելագույն չափն ազատագրվում է 12-15 տարի ժամկետով:

Հայաստանի օրենսդրությամբ ուղղակիորեն չի արգելվում թրաֆիքինգից տուժած անձանց քրեական հետապնդումն այն հանցանքների համար, որոնք նրանք գործել են թրաֆիքինգի ենթարկվելու ընթացքում, նույնիսկ այն դեպքում, երբ հանցանքը գործվել է ճնշման կամ հարկադրանքի պայմաններում: Սակայն հայտնի չեն դեպքեր, երբ տուժողները քրեական հետապնդման ենթարկվեն թրաֆիքինգի ենթարկվելու ընթացքում իրենց գործած հանցանքների համար:

Հայաստանի օրենսդրությունը, թերևս, թրաֆիքինգի իրողություններին ամենաքիչ չափով է համապատասխանեցված տուժողների աջակցության և պաշտպանության ոլորտում: Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքով (ՔԴՕ) պաշտպանությունը սահմանափակվում է միայն տուժողներով, քրեական դատավարությանը մասնակցող վկաներով և նրանց մերձավոր ազգականներով, սակայն պաշտպանությունը չի տարածվում քրեական դատավարության մասնակից այլ անձանց նկատմամբ: Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքով պահանջվում է, որպեսզի տուժողների կամ վկաների հասցեին հնչեցված սպառնալիքներին իշխանությունները սկզբում պատասխանեն պաշտոնական նախազգուշացմամբ, սակայն նման միջոցառումը չի նպաստում սպառնալիքների բացառմանը և վտանգում է վկաների կամ տուժողների անվտանգությունը:

Թրաֆիքինգից տուժած այն անձանց դեպքում, ովքեր որոշում են հանցագործների դեմ բողոք ներկայացնել կամ ցուցմունք տալ, տարաբնույթ աջակցության ցուցաբերումը շատ կարևոր է թրաֆիքինգի հետևանքներից նրանց արդյունավետ և երկարաժամկետ վերականգնումն ապահովելու համար: Հայաստանի օրենսդրության (մասնավորապես, «Սոցիալական աջակցության մասին» օրենքի) համաձայն, տուժողներին ցուցաբերվում է որոշ աջակցություն, որը պետք է ներառի առնվազն կացարան, բժշկական խնամք և երեխաների կրթություն, սակայն իրականում, պայմանավորված ֆինանսական միջոցների բացակայությամբ, դա չի կատարվում:

Ի վերջո, անդրազգային որոշ հանցատեսակների համար, ինչպիսին է թրաֆիքինգը, հանցագործների քրեական հետապնդումն ապահովելու համար կարող է բավարար չլինել ավանդական՝ տարածքային իրավագործության նախատեսումը: Հայաստանի ՔԴՕ-ում դեռ չեն կատարվել համապատասխան փոփոխություններ, որոնցով կնախատեսվի արտերկրում Հայաստանի քաղաքացիների կողմից կամ Հայաստանի քաղաքացիների դեմ կատարված թրաֆիքինգի հանցագործության նկատմամբ իրավագործություն տարածելու հնարավորությունը:

Օրենսդրական զարգացումների համակարգումը

Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի օրենսդրական դաշտ մշակելու աշխատանքները Հայաստանում այնքան էլ համակարգված չեն եղել: Գործընթացին ներգրավված են եղել մի քանի ազգային կառույցներ և միջազգային կազմակերպություններ: Օրենսդրական նախաձեռնությունը հաճախ ստանձնում է Արդարադատության նախարարությունը: 2005 և, հատկապես, 2006 թվականներին Գլխավոր դատախազությունը զգալի ջանքեր է գործադրել, հատկապես այս ոլորտում Քրեական օրենսգրքի վերջին զարգացումները մշակելու առումով, թեև գլխավոր դատախազությունն օրենսդրական նախաձեռնության իրավունք չունի:

2005 և 2006 թվականներին ՄԱԶԾ-ի հայաստանյան գրասենյակն օժանդակել է թրաֆիքինգի դեմ պայքարի համապարփակ և բավական հավակնոտ օրենքի մշակմանը, որին իր մասնակցությունն է բերել նաև Ազգային ժողովը: Այսուհանդերձ, ազգային մարմինների կամ միջազգային կազմակերպությունների շրջանում նման օրենք ունենալու անհրաժեշտության շուրջ որևէ համաձայնություն չկա: Հայաստանում որոշ ազգային մարմիններ և փորձագետներ կարծում են, որ Հայաստանին անհրաժեշտ է թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին նոր օրենք, մինչդեռ մյուսներն ընդգծում են, որ Քրեական օրենսգրքով, Քրեական դատավարության օրենսգրքով և միջազգային համաձայնագրերով նախատեսված է բավարար օրենսդրական հիմք հանցանքը քրեականացնելու համար, և որ բուն խնդիրը դրանց իրագործումն է: 2006 թ. ամռանը Կառավարությունը խնդրեց, որպեսզի Ազգային ժողովն իր կողմից կատարվող աշխատանքը համակարգի Արդարադատության նախարարության հետ, քանի որ վերջինս արդեն Ազգային ժողով էր ներկայացրել ՔԴՕ փոփոխությունների փաթեթ, ներառյալ դրույթներ տուժողների և վկաների պաշտպանության մասին: Այդ փոփոխությունները մշակվել են Երևանում ԵԱՀԿ-ի գրասենյակի օժանդակությամբ:³ Փաթեթն ընդունվեց 2006 թ. մայիսին: Պարզ չէ, թե արդյոք թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին օրենքի նախագիծը վերջնական տեսք կստանա և կընդունվի, կամ, եթե այն ընդունվի, ինչպես է ֆինանսավորվելու և համակարգվելու դրա կիրարկումը:

Անհրաժեշտ է հատուկ դրույթներ նախատեսել թրաֆիքինգի ենթարկված երեխաների վերաբերյալ, թեև Հայաստանի Հանրապետությունում մինչ օրս երեխաների թրաֆիքինգի մեծաթիվ դեպքեր չեն արձանագրվել:

³ Վկաների և տուժողների պաշտպանության մասին փոփոխված դրույթներ, ՔԴՕ 12-րդ գլուխ, հոդվածներ 98 և 98.1:

Հարակից օրենսդրական դաշտը

Հայաստանում միգրացիայի տարբեր խնդիրներ կարգավորվում են առանձին օրենքներով և կառավարության որոշումներով: Այդուհանդերձ, միգրացիան կամ աշխատանքային միգրացիան կարգավորող համապարփակ իրավական փաստաթուղթ գոյություն չունի: Տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն գործակալությունը միգրացիայի կառավարմամբ և ընդհանրապես միգրացիայի խնդիրներով զբաղվող հիմնական պետական մարմինն է: 2004 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունում ընդունվեց Բնակչության միգրացիայի պետական կարգավորման հայեցակարգը, որն անդրադառնում է նաև մարդկանց թրաֆիքինգի կանխարգելման խնդիրներին: «Օտարերկրացիների մասին» նոր օրենքն ուժի մեջ մտավ 2007 թ. փետրվարի 4-ին: «Արտագնա աշխատանքային գործունեության մասին» օրենքի նախագիծը, որի՝ 2002 թ. մշակված առաջին նախագիծը մի քանի անգամ վերանայվել է, և որով նախատեսվում է, մասնավորապես, ճամփորդական և աշխատանքի տեղավորման գործակալությունների լիցենզավորում, Միգրացիոն գործակալության կողմից ներկայացվել է Կառավարության հաստատմանը, սակայն համապատասխան մարմինները դեռ հետամուտ չեն եղել այդ օրենքի ընդունմանը: Միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ Միգրացիոն գործակալությունը ստեղծել է Միգրացիայի տեղեկատվական կենտրոն, որին կարող են դիմել պոտենցիալ միգրանտները ժամանակավոր կամ մշտական միգրացիայի հնարավորությունների մասին տեղեկություններ ստանալու համար: Գործում է հեռախոսագիծ, որով տեղեկություններ են տրամադրվում այլ պետությունների աշխատանքային օրենքների և այն մասին, թե ինչպես պետք է վարվել արտերկրում դժվարությունների հանդիպելու դեպքում:⁴

Ինչ վերաբերում է թրաֆիքինգից տուժած անձանց սոցիալական աջակցությանը, ապա 2005 թ. ընդունվել և 2006 թ. հունվարին ուժի մեջ է

⁴ Մասնավորապես, Միգրացիոն գործակալությունը Հայաստանում Ռուսաստանի դեսպանության և Ռուսաստանի Միգրացիոն ծառայության, Հայաստանի Հանրապետության Ոստիկանության և ԱԳՆ-ի հետ միասին 2005 թ. պատրաստել է գրքույկ, որը կոչվում է «Օգտակար խորհուրդներ Ռուսաստան մեկնողներին»: Գրքույկը մանրամասն տեղեկություններ է պարունակում Ռուսաստանի ներգաղթային օրենսդրության մասին՝ նախատեսված նրանց համար, ովքեր ցանկանում են աշխատանք գտնել Ռուսաստանի Դաշնությունում: Բացի այդ, Միգրացիոն գործակալությունն ԱՄՔՈՐ-ի (UMCOR) հետ փոխըմբռնման հուշագիր է կնքել միգրացիոն հարցերում աջակցության և երկրից մեկնողներին ու վերադարձողներին տեղեկություններ տրամադրելու մասին: Հայաստանի օդանավակայաններում գրանցվող ուղևորները կարող են օդանավի տոմսի մեջ ներդիրներ ստանալ, որոնցում նշված կլինի, թե ուր պետք է դիմել դժվարությունների հանդիպելու դեպքում, ինչպես նաև՝ հյուպատոսական ծառայությունների հեռախոսահամարները:

մտել «Սոցիալական աջակցության մասին» օրենքը: Օրենքով նախատեսված են այն ծառայությունները և նպաստները, որոնք կարող են ստանալ հասարակության խոցելի խմբերը: Օրենքի համաձայն, խոցելի անհատները կամ ընտանիքները կարող են ստանալ հետևյալ սոցիալական ծառայությունները. խորհրդատվություն, աջակցություն վերինտեգրմանը, ֆինանսական աջակցություն, ժամանակավոր ապաստան մինչև 60 օր ժամկետով, իրավաբանական աջակցություն և այլն:

Աշխատանքի պետական տեսչությունը Հայաստանի Հանրապետության նորաստեղծ պետական կառույց է, որն ի թիվս այլ հարցերի զբաղվում է նաև հարկադիր աշխատանքի խնդիրներով: «Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին» նոր օրենքի (2006 թ.), ինչպես նաև հարկադիր աշխատանքի մասին դրույթներ պարունակող նոր Աշխատանքային օրենսգրքի (2004 թ.) ընդունման արդյունքում բարելավվել են օրենսդրական հիմքերը: Ներդրվել է նաև նոր դրույթ անօրինական զբաղվածության մասին, որը վերաբերում է առանց պայմանագրի կամ օրենքի խախտմամբ կնքված պայմանագրով կատարված աշխատանքին: Սահմանադրության փոփոխությունները նույնպես պարունակում են «հարկադիր աշխատանք» հասկացությունը:

«Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին» օրենքի 14-րդ հոդվածը («Աշխատուժի տեղաշարժը») պարունակում է օտարերկրյա զբաղվածությունը կանոնակարգող դրույթներ: Զբաղվածության պետական ծառայությունը լիազորությունների լայն շրջանակ ունի, որ ներառում է որոշակի պետություններում օտարերկրյա զբաղվածության ռիսկերի մասին Հայաստանի քաղաքացիների իրազեկումը («Զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին» օրենքի 15-րդ հոդված): Բացի այդ, զբաղվածության մարմինները պետք է առաջատար դեր կատարեն՝ օգնելով պոտենցիալ միգրանտներին, որպեսզի վերջիններս աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ իրազեկված որոշումներ կայացնեն: Այսպիսով, արտերկրում աշխատանք փնտրողները պետք է իմանան, որ իրենք կարող են դիմել Զբաղվածության ծառայությանը կամ աշխատանքի տեղավորման/զբաղվածության գործակալությանը և տեղեկություններ ստանալ առկա աշխատատեղերի մասին:

Այնուհանդերձ, թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասնակիցների շրջանում տարածված կարծիք կա, որ աշխատանքի, քաղաքացիության, ներգաղթի և լիցենզավորման օրենսդրությունը լրամշակման կարիք ունի:

Երրորդ գլուխ. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մարդկանց թրաֆիքինգը հաճախ բնութագրվում է որպես ժամանակակից ստրկություն: Այս արտահայտությունը լսողը կարող է պատկերացնել կանանց, տղամարդկանց և երեխաների, որոնք հարկադրաբար հեռացվում են իրենց տներից և տեղափոխվում այլ վայրեր սեռական կամ աշխատանքային շահագործման նպատակով: Իրականում, սակայն, թրաֆիքինգի դեպքերի ճնշող մեծամասնությունը կապված է արտերկրում ապրուստ վաստակելու փորձերի՝ միգրացիայի խեղաթյուրված և ամբողջությամբ սխալ հունով ընթացած տարբերակի հետ:

Խորհրդային Միության փլուզման արդյունքում Հայաստանում բազմաթիվ դրական փոփոխություններ տեղի ունեցան, սակայն փլուզումն ունեցավ նաև լուրջ բացասական հետևանքներ, ինչպիսիք են տնտեսական բարեկեցության կտրուկ անկումը և բնակարանների ու աշխատատեղերի մատչելիության զգալի կրճատումը, որը հանգեցրեց արտագաղթի: Հարցվողները նշել են, որ Հայաստանից թրաֆիքինգի հիմնական խորքային պատճառներն են տնտեսական դժվարությունները և, դրանց հետևանքով, արտերկրում աշխատանք փնտրելու անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև Հայաստանում դեռ շարունակվող գենդերային անհավասարությունը:

Հայաստանում, Հայաստանից և Հայաստանի տարածքով մարդկանց թրաֆիքինգի մասին տեղեկատվությունն աղոտ է և, շատ դեպքերում, ոչ արժանահավատ: Թրաֆիքինգի ենթարկված անձանց հիմնական խմբերի, թրաֆիքինգի վրա ազդող խոցելիության գործոնների և թրաֆիքինգ իրականացնողների աշխատառժի մասին առկա սահմանափակ տեղեկությունները Հայաստանում հիմնականում ստացվել են թրաֆիքինգից տուժած ՀՀ քաղաքացիներից, ովքեր տուն են վերադարձել, նույնականացվել որպես տուժողներ և ստացել աջակցություն: Նրանց մեծ մասը կանայք են, ովքեր թրաֆիքինգի են ենթարկվել սեռական շահագործման նպատակով: Նույնիսկ առկա այս սահմանափակ տեղեկատվությունը համակարգված կերպով չի հավաքվել և վերլուծվել: Թրաֆիքինգից տուժած անձանց աջակցող ՀԿ-ները ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսների պակասի պատճառով ի վիճակի չեն ամփոփ տվյալներ տրամադրել, և պետական յուրաքանչյուր մարմին լավագույն դեպքում տարրական տվյալներ է տրամադրում՝ միայն իր պատասխանատվության ոլորտում: Դերակատարներից որևէ մեկը չի հավաքում և վերլուծում առկա տվյալները:⁵

⁵ Թրաֆիքինգի գոհերի անձնական տվյալներն, իհարկե, գաղտնի են, սակայն յուրաքանչյուր դեպքի առանձնահատկությունների մասին պետք է տեղեկացվեն թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասնակիցները, որը թույլ կտա հարստացնել նրանց գիտելիքները և կատարելագործել թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ուղղությամբ նրանց կողմից իրականացվող միջոցառումները:

Թրաֆիքինգի ամենահայտնի դեպքերը սեռական շահագործման նպատակով կատարված թրաֆիքինգի դեպքերն են եղել: Այսօրինակ թրաֆիքինգը Հայաստանում հաճախ չի ընկալվում որպես ստրկությանը նմանվող վիճակ, և շփոթվում է մարմնավաճառության հետ: Սրա վառ օրինակ է այն փաստը, որ իրավապահ մարմինները երբեմն կավատության և մարմնավաճառությամբ զբաղվելու դեպքերը դիտարկում են որպես «թրաֆիքինգ», և հակառակը: Տարածված տեսակետ կա, որ այն կինը, որը համաձայնվել է աշխատել որպես մարմնավաճառ, չի կարող թրաֆիքինգի զոհ համարվել, քանի որ նա պարզապես մարմնավաճառ է (վատ կին), որը «պետք է իմանար իր գլխին գալիքը»:

Հայաստանում թրաֆիքինգի վերաբերյալ առկա գործնականում բոլոր փաստաթղթերում, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ի Պետական դեպարտամենտի Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին 2006 թ. զեկույցում, Հայաստանը համարվում է հիմնականում «ծագման» երկիր:⁶ Ըստ եղած տվյալների, սեռական շահագործման նպատակով թրաֆիքինգը սովորաբար սկսվում է Հայաստանում, որտեղից հավաքագրված զոհերը թրաֆիքինգի են ենթակվում Թուրքիա, Միացյալ Արաբական Էմիրություններ և այլ պետություններ: Փաստորեն, թրաֆիքինգի երկու հիմնական «երթուղի» կա. (1) ցամաքով դեպի Վրաստան (Բաթումի), այնտեղից էլ՝ Թուրքիա, կամ (2) ուղղակիորեն կամ Մոսկվայով՝ Միացյալ Արաբական Էմիրություններ: Մոսկվայում հայ զոհերը երբեմն ստանում են կեղծ ռուսական անձնագրեր: Ինչ վերաբերում է աշխատանքային շահագործմանը և աշխատանքային շահագործման նպատակով իրականացվող թրաֆիքինգին, ապա ընդունող հիմնական պետությունը, ըստ առկա տեղեկությունների, Ռուսաստանն է:

Փորձագետները ենթադրում են, որ որպես տուժող նույնականացված և իրենց հետ տեղի ունեցածի մասին տեղեկություններ տրամադրած անձանց թվից շատ ավելի մեծ է թրաֆիքինգի ենթարկված այն անձանց թիվը, ում մասին հայտնի է շատ քիչ բան կամ ոչինչ հայտնի չէ: Տուժողներին աջակցություն ցուցաբերող ՀԿ-ները («Ժողովրդավարությունն այսօր» և «Հույս և օգնություն») որոշ փաստաթղթեր են վարում, ներառյալ տուժողի մուտքի հայտարարագիրը, նրա պատմության նկարագրությունը, սահմանապահների արձանագրությունները և այլն: Մինչև վերջերս, թրաֆիքինգի դեմ պայքարով զբաղվող շահառուների լայն շրջանակին գործնականում որևէ տեղեկատվություն չէր տրամադրվում: Հայաստանում ՄԱԶԾ-ի գրասենյակի ջանքերի շնորհիվ շուտով կսկսվի որոշ տվյալների տրամադրում: Դժբախտաբար, թրաֆիքինգի զոհերի և կազմակերպման եղանակների մասին տեղեկությունների այս եզակի աղբյուրը թրաֆիքինգի դեմ պայքարով զբաղվողների կողմից չի ենթարկվում համակարգված

⁶ Ոստիկանության Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի վարչության պետի տեղակալը լրջորեն դեմ արտահայտվեց այս կարծիքին՝ նշելով, որ Հայաստանը նաև տարանցիկ և ընդունող պետություն է:

վերլուծության, որը թույլ կտար բարելավել թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ուղղությամբ իրականացվող միջոցառումները:

Հայաստանում մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ մինչ օրս կատարվախ առավել լուրջ ուսումնասիրությունն իրականացվել է ԱՄՆ Պետական դեպարտամենտի և Երևանում ԵԱՀԿ-ի գրասենյակի օժանդակությամբ 2005 թվականին ազգային երկու ՀԿ-ների՝ Հայաստանի սոցիոլոգիական ընկերակցության (ՀՍԸ) և Հայ օգնության միության (ՀՕՄ) կողմից: ՀՍԸ-ն պատրաստել է զեկույց Հայաստանում թրաֆիքինգի իրավիճակի վերաբերյալ, իսկ ՀՕՄ-ը գրել է զեկույց հատուկ և գիշերօթիկ դպրոցներում մարդկանց թրաֆիքինգի խնդիրների մասին իրազեկվածության վերաբերյալ: Նպատակն էր բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում մարդկանց թրաֆիքինգի միտումները և ուղիները: ՀՍԸ-ի իրականացրած հետազոտության արդյունքում բացահայտվել են թրաֆիքինգի/հարկադիր աշխատանքի 40 գոհեր և պարզվել է, որ սեռական շահագործման նպատակով թրաֆիքինգի ենթարկվող անձինք հիմնականում հայտնվում են Թուրքիայում և Միացյալ Արաբական Էմիրություններում, մինչդեռ աշխատանքային թրաֆիքինգը հիմնականում տեղի է ունենում Ռուսաստանում:⁷ Արդյունքներն օգնել են աշխատանքային շահագործման նպատակով իրականացվող թրաֆիքինգի խնդիրն ավելի հաստատուն կերպով ամրագրել թրաֆիքինգի դեմ պայքարող օղակների օրակարգում. դրանք պարունակում են որոշ օգտակար տեղեկություններ, սակայն անհրաժեշտ է լրացուցիչ հետազոտություններ իրականացնել:

Հնարավոր է, որ իրավապահ մարմինները բազմաթիվ տվյալներ են հավաքել թրաֆիքինգից տուժած անձանց վերաբերյալ, սակայն պարզ չէ, թե այդ տվյալներն ինչպես են վերլուծվում. թրաֆիքինգի դեմ պայքարով զբաղվող շահառուների լայն շրջանակները չեն ստացել վիճակագրական կամ այլ տեղեկություններ: Ոստիկանությունը հայտնում է, որ տվյալներ է հավաքում մարդկանց թրաֆիքինգի դեպքերի վերաբերյալ: Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի վարչությունից (6-րդ վարչություն) հայտնում են, որ իրենք լավ համագործակցության մեջ են սահմանապահ ծառայության, Ազգային անվտանգության ծառայության և Ինտերպոլի հետ: Թրաֆիքինգի դեմ պայքարով զբաղվող շահառուների լայն շրջանակներին չեն տրամադրվել ընդհանուր ամփոփ տվյալներ:

Գլխավոր դատախազությունն ունի տվյալների էլեկտրոնային շտեմարան,

⁷ Տեղեկություններն այն մասին, որ աշխատանքային շահագործման համար թրաֆիքինգի ենթարկվող անձանց ընդունող հիմնական պետությունը Ռուսաստանն է, համահունչ է այլ հետազոտությունների արդյունքներին, ինչպիսին է «Աշխատանքային միգրացիան Հայաստանում 2002-2005 թթ.», Աննա Մինասյան և Բլանկա Հանչիլովա, Երևանում ԵԱՀԿ-ի գրասենյակ/AST, 2006, http://www.osce.org/yerewan/item_11_18193.html հղումը կատարվել է 2007 թ. փետրվարի 12-ին:

որը գործառնական տվյալներ է պարունակում դեպքերի, տուժողների և հանցագործների վերաբերյալ: 2005 թ. սկսած Գլխավոր դատախազությունը նախապատրաստում է հանրային տեղեկատվություն թրաֆիքինգի և կազմակերպված մարմնավաճառության դեպքերի մասին (Քրեական օրենսգրքի 132, 261 և 262 հոդվածներ): Մարդկանց թրաֆիքինգի դեպքերի վերաբերյալ Գլխավոր դատախազության վիճակագրական տվյալների համաձայն, 2003 թ. ընթացքում Քրեական օրենսգրքի 132 հոդվածի կապակցությամբ (մարդկանց թրաֆիքինգ) գործեր չեն քննվել, 2004 թ. քննվել է 2 գործ, իսկ 2005 թ.՝ 14 գործ: 2006 թ. հունվար-դեկտեմբեր ամիսներին հարուցվել է 16 գործ (15 գործ 132 հոդվածի, և մեկ գործ՝ 132/1 հոդվածի հատկանիշներով): Մինչ օրս տուժողներից մեկն է եղել անչափահաս (18 տարեկանից ցածր):

Փորձագետները և առկա սահմանափակ տեղեկատվության աղբյուրները հուշում են, որ սեռական շահագործման նպատակով թրաֆիքինգի հայ գոհերի պարագայում ընդունող հիմնական պետություններն են Թուրքիան և Միացյալ Արաբական Էմիրությունները, ինչպես նաև Ռուսաստանը և, որոշ չափով, Հունաստանը: Հայ գոհերը, ըստ ամենայնի, թրաֆիքինգի չեն ենթարկվում դեպի Վրաստան կամ Ադրբեյջան: 2005 թվականին Հայաստանում հայտնաբերվել է Ուզբեկստանից թրաֆիքինգի ենթարկված կանանց մի խումբ (ներառյալ մեկ անչափահաս): Նրանք թրաֆիքինգի էին ենթարկվել Ուզբեկստանից՝ և ուղևորվում էին Հայաստանի տարածքով դեպի վերջնակետ՝ Միացյալ Արաբական Էմիրություններ, որտեղ նրանք պետք է զբաղվեին մարմնավաճառությամբ: 2006 թվականին Հայաստանի մարզերից մեկում հայտնաբերվել են Ուկրաինայից և Ռուսաստանից թրաֆիքինգի ենթարկված չորս մերկապարուհիներ:⁸ Սա առաջին դեպքն էր, երբ ընդունող պետությունն ակնհայտորեն Հայաստանն էր:

Որոշ չհաստատված տվյալների համաձայն, տուժողների մի մասին աշխատանք է խոստացվել ծառայությունների ոլորտում, որից հետո նրանք խաբվել են, մինչդեռ մյուսները, ովքեր սեռական ծառայություններ մատուցելու նախկին փորձ են ունեցել, նույնպես շահագործվել են, թեև ակնկալել են զբաղվել մարմնավաճառությամբ: Ոստիկանությունը կարծում է, որ թրաֆիքինգ իրականացնողները հաճախ հավաքագրում են մարմնավաճառողների:

Ինչ վերաբերում է աշխատանքային շահագործման նպատակով

⁸ Կանխարգելման ոլորտում դրական համագործակցություն կա Ուկրաինայի իշխանությունների հետ: Հայաստանի և Ուկրաինայի միջև վերջերս կնքված համաձայնագրով նախատեսվում է, որ Ուկրաինայից եկող բոլոր կանայք գրանցվում են Հայաստանում Ուկրաինայի հյուպատոսությունում: Նրանք պետք է ունենան աշխատանքային պայմանագրեր և վճարեն հարկեր, որի արդյունքում նրանց անվտանգությունը համարվում է համեմատաբար ապահովված: Ռուսաստանի հետ նման ընթացակարգ դեռ չկա:

իրականացվող թրաֆիքինգին, ապա միգրացիոն հետազոտությունները վկայում են, որ այս խնդրի ծավալները շատ ավելի մեծ են, քան սեռական շահագործման նպատակով իրականացվող թրաֆիքինգի ծավալը: Ջոհերը, որոնց ճնշող մեծամասնությունը տղամարդիկ են, միգրանտներ են, ովքեր աշխատանք են փնտրում Ռուսաստանում և հայտնվում այնպիսի իրավիճակում, երբ նրանք շահագործվում են/թրաֆիքինգի ենթարկվում: Առկա տեղեկությունները վկայում են, որ շահագործումն առավել հաճախ տեղի է ունենում շինարարության ոլորտում և փոքր մասնավոր ձեռնարկություններում: Արձանագրվել է Հայաստանի Հանրապետությունից դեպի Թուրքիա աշխատանքային թրաֆիքինգի մեկ դեպք, և ծառայություններ մատուցող ՀԿ-ներից ստացված տեղեկությունները վկայում են, որ Թուրքիան կարող է կարևոր վերջնակետ լինել թրաֆիքինգի այն գոհերի համար, ովքեր դառնում են տնային ծառայողներ: Միանշանակ կարելի է ասել, որ Հայաստանում լրացուցիչ ուսումնասիրության կարիք ունի աշխատանքային շահագործման նպատակով իրականացվող թրաֆիքինգը:

Հայաստանում կամ Հայաստանի քաղաքացիների պարագայում չեն արձանագրվել օրգանների թրաֆիքինգի դեպքեր:

Ինչ վերաբերում է թրաֆիքինգ իրականացնողների “տիպական” հատկանիշներին, ապա իրավապահ մարմինները հայտնում են, որ հավաքագրողները/կավատները հաճախ կանայք են, որոնք երեխաներ ունեն և, գտնվելով ծանր սոցիալ-տնտեսական պայմաններում, ընտանիքի միակ կերակրողներ են. դրանք կանայք են, ում ամուսինները որոշ դեպքերում մեկնել են արտասահման՝ աշխատելու, սակայն դադարեցրել են դրամ ուղարկել: Կամ, դրանք ամուսնալուծված կամ այրի կանայք են: Չունենալով փող վաստակելու այլ հնարավորություններ, նրանք դառնում են մարմնավաճառներ և, վերջին հաշվով, սկսում հավաքագրել և խաբել այլ կանանց:⁹

Հայաստանյան լրատվամիջոցները բավական հետաքրքրված են թրաֆիքինգի հիմնախնդիրներով, սակայն լուսաբանումը հաճախ բավականաչափ արհեստավարժ չէ, և տուժողները երբեմն կրկին իրենց զգում են տուժողի վիճակում (re-victimization):¹⁰ Թրաֆիքինգի վերաբերյալ, թերևս, ամենահետաքրքիր և արհեստավարժ լրատվությունը կարելի է գտնել հետաքննող լրագրողների www.hetq.am ինտերնետային կայքում: Տեղեկատվության աղբյուրներից կարելի է նշել նաև հակաթրաֆիքինգային

⁹ Այս կարծիքի պատճառով շփոթում են թրաֆիքինգը և մարմնավաճառությունը, որը բնորոշ է Հայաստանում «սեռական շահագործման նպատակով թրաֆիքինգի» հասկացության ընկալմանը:

¹⁰ Օրինակ, որոշ թերթերում հոդվածներ են տպագրվել, որոնցում նշված են եղել տուժողների լրիվ անունները, և դրա հետևանքով հնարավոր է դարձել նրանց նույնականացումը նրանց բնակության համայնքներում:

մասնագիտացած ինտերնետային կայքը՝ www.antitrafficking.am հասցեով:

Ազգային ռազմավարությունը և Գործողությունների ազգային ծրագիրը: Նրանց իրագործման մեխանիզմները

Հայաստանում դեռ չի ձևավորվել թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հստակ քաղաքականություն: Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումների արդյունավետ ազգային համակարգը պետք է ներառի հստակորեն սահմանված՝ Մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ազգային ռազմավարություն և Գործողությունների ազգային ծրագիր, որում թվարկված կլինեն այն միջոցառումները, որոնք կապահովեն Ազգային ռազմավարության իրագործումը: Ազգային ռազմավարության իրագործումը վերահսկելու նպատակով անհրաժեշտ է ստեղծել համակարգող և վերահսկող մարմին: Բացի այդ, պետությունը պետք է հստակորեն տարանջատի բոլոր ոլորտներում, այդ թվում, օրենսդրության, կանխարգելման, քննության և հետապնդման, զոհերի աջակցության և պաշտպանության ոլորտներում համապատասխան դերակատարների պարտականությունները:

2002 թ. հոկտեմբերին Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության կողմից ստեղծվեց Միջգերատեսչական հանձնաժողով՝ «Հայաստանի Հանրապետությունից շահագործման նպատակով մարդկանց ապօրինի փոխադրման, տեղափոխման ու առուվաճառքի (թրաֆիքինգ) հետ կապված հարցերն ուսումնասիրելու եւ առաջարկություններ ներկայացնելու նպատակով»:¹¹ Այս մարմնի կազմում ներկայացված են թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հետ առնչվող հետևյալ մարմինները. Արտաքին գործերի նախարարություն, Վարչապետի աշխատակազմ, Գլխավոր դատախազություն, Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Արդարադատության նախարարություն, Ազգային անվտանգության ծառայություն, ՀՀ ոստիկանություն, Միգրացիայի և փախստականների վարչություն (հետագայում վերանվանվեց՝ դառնալով Միգրացիոն գործակալություն՝ Տարածքային կառավարման նախարարության կառուցվածքում), Ազգային ժողով և Ազգային վիճակագրական ծառայություն: Հայկական Կարմիր խաչը քաղաքացիական հասարակության միակ կազմակերպությունն է, որը լիարժեք անդամի կարգավիճակ ունի ՄԳՀ-ի կազմում: ՄԳՀ-ի անդամները չեն վճարվում և ՄԳՀ-ի հետ կապված աշխատանքը կատարում են իրենց ընթացիկ աշխատանքային պարտականություններին ի հավելումն: Միջազգային աշխատանքային խմբի ներկայացուցիչները (ՄՄԿ, ԵԱՀԿ, ՄԱԶԾ և որոշ ՀԿ-ներ) հաճախ հրավիրվում են ՄԳՀ-ի նիստերին: Նրանց կարգավիճակը հստակորեն սահմանված չէ ՄԳՀ-ի ստեղծման մասին կառավարության որոշման մեջ, սակայն գործնականում նրանք համարվում

¹¹ Վարչապետի 2002 թ. հոկտեմբերի 14-ի թիվ 591-Ա որոշում:

են դիտորդներ:¹²

ՄԳՀ-ի նախագահող կողմը՝ Արտաքին գործերի նախարարությունը, ՄԳՀ-ի նիստեր հրավիրում է տարին մի քանի անգամ: Անդամները նախորդ նիստերի արձանագրությունները չեն ստանում, և պարզ չէ, թե արդյոք բոլոր նիստերի համար կազմվում են արձանագրություններ: Երբեմն անդամները նախապես ստանում են նիստի օրակարգը: ՄԳՀ-ի շրջանակներում համագործակցության մակարդակը ՄԳՀ-ի անդամներից մի քանիսը, հատկապես պետական մարմինները համարում են բավարար, մինչդեռ որոշ այլ անդամներ, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունները և ՀԿ-ները կոչ են անում ՄԳՀ-ին բարելավել աշխատանքների համակարգումը և ավելի նախաձեռնող դերակատարում ստանձնել: Հարցազրույցների մասնակիցներից շատերը նշեցին, որ նիստեր պետք է անցկացնել առնվազն երկու ամիսը մեկ: Դիտորդ-կազմակերպությունները ՄԳՀ-ի ոչ բոլոր նիստերին են հրավիրվում, որը կարող է լինել կամ վատ համակարգման, կամ ՄԳՀ-ի մոտեցման արդյունք:

2003 թ. ՄԳՀ-ն միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ մշակեց այսպես կոչված «Հայեցակարգ» և Գործողությունների առաջին ազգային ծրագիրը: ՄԳՀ-ն նշում է, որ մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի Ազգային ռազմավարությունը և 2004-2006 թթ. համապատասխան Գործողությունների ազգային ծրագիրը հիմնված են եղել Հայեցակարգի վրա: Նշենք սակայն, որ Հայեցակարգը չափազանց կարճ է (ընդամենը երկու էջ), որպեսզի պարունակի խնդրի վերաբերյալ բավարար հայեցակարգային մանրամասներ: Որպես այդպիսին, Հայեցակարգը չի կարող լուրջ հիմք համարվել Գործողությունների ազգային ծրագիր մշակելու համար:

2004-2006 թթ. Գործողությունների առաջին ազգային ծրագիրը մշակվել է ՄԳՀ-ի կողմից՝ միջազգային կազմակերպությունների (հիմնականում ԵԱՀԿ-ի, ՄՄԿ-ի և ՄԱԶԾ-ի) որոշակի մասնակցությամբ, սակայն 2004 թ. հունվարի 15-ին Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության կողմից

¹² Զեկույցի մեջ առավել մանրամասնորեն կքննարկվի «Հույս և օգնություն» և «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ների գործունեությունը: Թրաֆիքինգի դեմ պայքարով զբաղվող այլ ՀԿ-ներից է Հայկական Կարիտասը, որն ակտիվորեն զբաղվում է դպրոցներում իրազեկության բարձրացման աշխատանքով: «Լրագրողների Առդիտվիզուալ ընկերակցությունը» ՄԱԶԾ-ի ֆինանսավորմամբ ստեղծել է ինտերնետային կայք (www.antitrafficking.am): Կանանց իրավունքների կենտրոն ՀԿ-ն հիմնականում զբաղվում է գենդերային, ինչպես նաև ընտանեկան բռնության խնդիրներով: Հայ օգնության միությունը (ՀՕՄ) աշխատում է Հայաստանի մանկատներում և գիշերօթիկ դպրոցներում, քանի որ այդ հաստատություններում գտնվող երեխաները համարվում են խոցելի խումբ: 2005 թ. ընթացքում այս կազմակերպությունն իրականացրել է Հայաստանում թրաֆիքինգի վերաբերյալ ուսումնասիրություն: Նշված ՀԿ-ներից գատ, նիստերին երբեմն մասնակցում է Հայաստանի սոցիոլոգիական ընկերակցությունը, որը 2005 թ. իրականացրել է մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ ուսումնասիրություն:

ընդունվելուց առաջ այն չի քննարկվել թրաֆիքինգի դեմ պայքարի շահագրգիռ կողմերի լայն շրջանակի հետ: Գործողությունների ծրագրում թվարկված են կանխարգելման, պաշտպանության և քրեական հետապնդման խնդիրները և միջոցառումները: Ընդհանուր առմամբ, պետական բյուջեից մոտ 11,000 ԱՄՆ դոլար է հատկացվել ծրագրի իրագործման նպատակով: Գործողությունների ազգային ծրագրով նախատեսված է եղել, որ միջոցառումների մեծ մասը ֆինանսավորվելու և հիմնականում իրագործվելու է միջազգային կազմակերպությունների կողմից: Սա լավագույն մոտեցումը չէ: ՄԳՀ-ն միջազգային կազմակերպությունների և ՀԿ-ների գործունեությունը համակարգելու իրական լիազորություններ չի ունեցել, և հետագայում ՄԳՀ-ի գործունեության համար պետական բյուջեից գրեթե չի ստացվել որևէ ֆինանսավորում:

Գնահատում անցկացնող թիմը նկատեց, որ 2006 թ. տարեվերջին, ԳԱԾ-ի ընդունումից երեք տարի անց, Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ազգային ռազմավարության և Գործողությունների ազգային ծրագրի մասին տեղեկատվությունը բավարար չափով չի տարածվել Հայաստանի մարզերում, և նույնիսկ այս ոլորտում աշխատողները քիչ բան են իմացել կամ ընդհանրապես ոչինչ չեն իմացել այդ փաստաթղթերի մասին:¹³

2006 թ. կեսերից ԵԱՀԿ-ն և ՄԱԶԾ-ն շարունակաբար կոչ են արել Կառավարությանը՝ նախաձեռնել հաջորդ ԳԱԾ-ի նախապատրաստումը, որպեսզի ծրագրի մեջ հնարավոր լինի արտացոլել միջազգային փորձը, և որպեսզի ծրագիրը հնարավոր լինի Կառավարության կողմից ընդունումից առաջ քննարկել համապատասխան բոլոր շահառուների, այդ թվում՝ քաղաքացիական հասարակության հետ: ԵԱՀԿ-ն կարծիք է հայտնել, որ ազգային ռազմավարությանն անհրաժեշտ է լրջորեն նոր թափ հաղորդել, քանի որ այն առկա տեսքով չի կարող բավարար հիմք ծառայել ԳԱԾ-ի մշակման համար: Այդուհանդերձ, ՄԳՀ-ն այն կարծիքի է եղել, որ ազգային ռազմավարությունը բավականաչափ լավ է ներկայացված, և որ հաջորդ՝ 2007-2009 թթ. Գործողությունների ազգային ծրագիրը մշակելու համար Ազգային ռազմավարության լուրջ փոփոխություններ անհրաժեշտ չեն: ՄԳՀ-ն գտնում է, որ հաջորդ ռազմավարության մեջ պետք է որպես գերակայություն սահմանվի կանխարգելումը, քանի որ նախորդ ռազմավարության ամենահաջողված մասը հենց դա է եղել: Գնահատումն անցկացնելու ժամանակ (2006 թ. հոկտեմբեր-դեկտեմբեր) շատ հավանական էր թվում, որ նոր ԳԱԾ-ը կմշակվի գործող ՄԳՀ-ի կողմից, որը մի կողմից չուներ անհրաժեշտ լիազորություն՝ հանդիսանալով ընդամենը խորհրդակցական մարմին, իսկ մյուս կողմից իրավացիորեն նշում էր, որ «ուրիշ ոչ ոք չի անի այդ աշխատանքը»:

¹³ Հարցազրույցներ Վանաձոր քաղաքում (Լոռու մարզ):

Գնահատման ընթացքում գնահատող թիմը շարունակ ընդգծել է 2-րդ ԳԱԾ-ը մշակելիս 1-ին ԳԱԾ-ի ձեռքբերումները գնահատելու և 1-ին ԳԱԾ-ից քաղված դասերը հաշվի առնելու անհրաժեշտությունը, քանի որ 2-րդ ԳԱԾ-ը պետք է ավելի շատ ուղղված լինի այն ոլորտներին, որոնցում առկա խնդիրներին նախկինում բավականաչափ ուշադրություն չի դարձվել, ներառյալ, մասնավորապես, տուժողներին տրամադրվող աջակցությունը, պաշտպանությունը և Ուղղորդման ազգային մեխանիզմը:

2007 թ. հունվարին ՄԳՀ-ն պատրաստել է 2004-2006 ԳԱԾ-ի իրագործման վերաբերյալ հաշվետվություն՝ հիմնվելով ՄԳՀ-ի անդամներից ստացված տեղեկությունների վրա, և շարադրել որոշ առաջարկություններ ՄԳՀ-ի ապագա կարգավիճակի և լիազորությունների վերաբերյալ: Ցավոք, Գործողությունների երկրորդ ազգային ծրագիրը (2007-2009 թթ. համար) կազմվել է ՄԳՀ-ի կողմից՝ բավարար չափով չխորհրդակցելով Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի շահառուների լայն շրջանակի հետ: Միջազգային փորձը հաստատում է վկայում է, որ գործողությունների ազգային ծրագիրը հաջողությամբ մշակելու և իրագործելու պարտադիր նախապայման է միջգերատեսչական (multi-agency) մոտեցման որդեգրումը: Նոր ԳԱԾ-ը մշակելիս բավարար չափով չի վերլուծվել 2004-2006 ԳԱԾ-ի իրագործումը, և չի ստեղծվել աշխատանքային կամ փորձագիտական խումբ: Փաստորեն, ԳԱԾ-ը գրվել է Միջգերատեսչական հանձնաժողովի անդամներից մեկի կողմից՝ նպատակ ունենալով մեկնաբանություններ ստանալու համար նախագիծը ներկայացնել շահագրգիռ կողմերին: Նոր ԳԱԾ-ը մշակողի համար տեխնիկական առաջադրանք չի կազմվել, և պետական որևէ մարմնի կողմից պաշտոնական որոշում չի կայացվել երկրորդ ԳԱԾ-ի մշակման մասին: Չի պարզաբանվել, թե Արտաքին գործերի նախարարություն ներկայացրած առաջարկներն ինչպես են հաշվի առնվելու առկա նախագծի մեջ, և թե ով է պատասխանատու լինելու շահագրգիռ կողմերի (ազգային ու միջազգային շահառուների) ներկայացրած առաջարկությունների հիման վրա փաստաթուղթը վերանայելու համար:

Միջազգային աշխատանքային խումբը և հիմնական միջազգային դերակատարները

Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային հիմնական դերակատարները չորսն են՝ ԵԱՀԿ, ՄԱԶԾ, ՄՄԿ և ԱՄՆ Պետական դեպարտամենտ:

Միջազգային հանրությունը և թրաֆիքինգի դեմ պայքարող ՀԿ-ները տեղեկություններ են փոխանակում այսպես կոչված «Միջազգային աշխատանքային խմբի» ձևաչափի շրջանակներում, որի գործունեությունը

մեկնարկել է 2002 թվականին՝ ՄՄԿ-ի, ԵԱՀԿ-ի և ՄԱԶԾ-ի նախաձեռնությամբ: ԵԱՀԿ-ի, ՄԱԶԾ-ի և ՄՄԿ-ի նախագահությամբ երկու ամիսը մեկ տեղի են ունենում հանդիպումներ: ՄԳՀ-ի ներկայացուցիչը հրավիրվում է այդ հանդիպումներին, սակայն ոչ միշտ է մասնակցում: ՄԱԽ-ի հանդիպումներին ակտիվորեն մասնակցում են հետևյալ ազգային ՀԿ-ները. «Հույս և օգնություն», «Ժողովրդավարությունն այսօր», Հայկական Կարիտաս, Հայկական Կարմիր խաչ, Հայ օգնության միություն, «Լրագրողների աուդիովիզուալ ընկերակցություն»:

2001 թվականից ի վեր ԵԱՀԿ-ի երևանյան գրասենյակն աջակցել է Հայաստանի իշխանություններին թրաֆիքինգը քրեականացնող օրենսդրություն մշակելու գործում, անցկացրել է գնահատումներ, կլոր սեղանի շուրջ հանդիպումներ, սեմինարներ և վերապատրաստման դասընթացներ, որոնք նպատակ են ունեցել զարգացնել պետական և ոչ պետական կառույցների կարողությունները թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բնագավառում: 2003 թ. վերջից, ընդ որում՝ առավել ակտիվորեն 2005 թվականից սկսած, ԵԱՀԿ-ն կոչ է արել ստեղծել Ուղղորդման ազգային մեխանիզմ (National Referral Mechanism): Այդ կապակցությամբ 2005 թ. հունիսին և հոկտեմբերին ԵԱՀԿ-ն կազմակերպել է կլոր սեղանի քննարկում Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի վերաբերյալ, ինչպես նաև աշխատանքային հանդիպում ՄԳՀ-ի անդամների համար՝ Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հայեցակարգի վերանայման և 2007-2009 թթ. ԳԱԾ-ի մշակման թեմայով:

2004 թ. ի վեր թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հիմնական դերակատարներին է միացել Հայաստանում ՄԱԶԾ-ի գրասենյակը: Վերջինս ներկայում իրականացնում է Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ծրագրի երկրորդ փուլը: Ծրագրի առաջին փուլը՝ 2004-2006 թթ., հիմնականում նպատակ էր հետապնդում զարգացնել իրավապահ մարմինների կարողությունները, կատարելագործել տեղեկատվական տեխնոլոգիաները (տեղեկատվության փոխանակումը ոստիկանության և դատախազության միջև) և օժանդակել ԱՄՔՈՐ-ի/«Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի ապաստանի գործունեությանը: ՄԱԶԾ-ն ծրագրի իրագործման պայմանագիր է կնքել ԱՄՔՈՐ-ի հետ, իսկ վերջինս աշխատում է «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի հետ:

ՄՄԿ-ն (IOM) թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում իր գործունեությունը սկսել է 2001 թվականին, երբ ԵԱՀԿ-ի և ՄՄԿ-ի Երեխաների հիմնադրամի հետ համատեղ կարևոր դեր կատարեց ազգային օրակարգում այս խնդիրը բարձրացնելու գործում: ՄՄԿ-ն օգնել է «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ի կարողությունների զարգացմանը և 2003 թ. սկսած աջակցություն ցուցաբերել (հիմնականում նշված ՀԿ-ի միջոցով) ավելի քան 50 տուժողների՝ Հայաստանից, Ուկրաինայից և Ուզբեկստանից:

ՄԱԿ-ի մյուս կառույցները զբաղվում են մարդկանց թրաֆիքինգի հետ կապված որոշակի խնդիրներով, որոնք վերաբերում են իրենց լիազորությունների շրջանակին: ՄԱԿ-ի Երեխաների հիմնադրամը (UNICEF) համագործակցում է համապատասխան նախարարությունների և ՀԿ-ների հետ երեխաների թրաֆիքինգը կանխելու ուղղությամբ: ՄԱԿ-ի Փախստականների գերագույն հանձնակատարի գրասենյակը (UNHCR) աջակցում է մարդկանց թրաֆիքինգի գոհ դարձած այն անձանց, ովքեր ապաստան են հայցում:

Կարևոր դերակատարներից է նաև Երևանում ԱՄՆ-ի դեսպանությունը, որը խիստ կարևորում է թրաֆիքինգի դեմ պայքարը: ԱՄՆ կառավարության տարբեր մարմիններ ուղղակիորեն կամ միջազգային կազմակերպությունների և տեղական ՀԿ-ների միջոցով աջակցություն են ցուցաբերում Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությանը: Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարով զբաղվողների համար կարևոր իրադարձություն է ԱՄՆ-ի Պետական դեպարտամենտի՝ Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին ամենամյա զեկույցի հրապարակումը:

Չորրորդ գլուխ. ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ

2004-2006 ԳԱԾ-ով նախատեսված միջոցառումների մեծ մասը վերաբերում է մարդկանց թրաֆիքինգի կանխարգելմանը: Այս պարագայում էլ, գերակա է համարվել կանխարգելման աշխատանքների միայն մեկ նեղ ուղղություն՝ իրազեկումը, մինչդեռ կրկնակի թրաֆիքինգի ենթարկվելու կանխարգելումն աջակցության և գոհերի վերինտեգրման ծրագրերի միջոցով խիստ թերի է կամ ընդհանրապես գոյություն չունի: Հետևանքն այն է, որ իրականացված կանխարգելման աշխատանքները բավարար չափով չեն անդրադառնում մարդկանց թրաֆիքինգի խորքային պատճառներին, որը պետք է կանխարգելման հիմնական նպատակը լինի մի պետությունում, որը մեծ մասամբ համարվում է մարդկանց թրաֆիքինգի գոհերի «ելքային» պետություն:

Հարցազրույցների մասնակիցները համաձայնվել են այն մտքի հետ, որ թրաֆիքինգին նպաստող հիմնական գործոններից մեկը տնտեսական ծանր կացությունն է: Հայաստանում տնտեսական աճի շատ բարձր ցուցանիշներ են արձանագրվում: Այդուհանդերձ, հասարակության լայն զանգվածները չեն օգտվում այդ աճից և շարունակում են ապրել աղքատության կամ աղքատությանը մոտ պայմաններում: Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը 2003 թ. օգոստոսին ընդունել է Հայաստանի Հանրապետության Աղքատության հաղթահարման ռազմավարական Ծրագիրը (ԱՀՌԾ) և սահմանել տնտեսական աճի ու սոցիալապես խոցելի խմբերի համար նախատեսված սոցիալական ծրագրերի շրջանակում տնտեսական արդյունքը վերաբաշխելու միջոցով աղքատության վերացման

հիմքերը: Ցավոք, թրաֆիքինգի դեմ պայքարը փաստաթղթի գործող տարբերակում նշված չէ: ԱՀՌԾ-ն ներկայում վերանայվում է և թարմացվում, և ՄԳՀ-ն ներկայացրել է փաստաթղթում թրաֆիքինգին նվիրված որոշ դրույթներ ներառելու առաջարկություն՝ թրաֆիքինգի դեմ պայքարում ուշադրություն դարձնելով բնակչության խոցելի խմբերին ցուցաբերվող աջակցությանը, որոնք հեշտորեն կարող են դառնալ թրաֆիքինգ իրականացնողների զոհը:

Եվ Կառավարությունը, և ՀԿ-ները գիտակցում են հանրության իրազեկման ծրագրերի շրջանակում լրատվական լուսաբանման կարևորությունը: Բազմաթիվ օրինակներ կան, երբ մամուլը հետաքրքրված է մարդկանց թրաֆիքինգի խնդրով, հատկապես ստրկության վաճառված կանանց պատմություններ հետաքննող լրատվական հրապարակումների առումով: Սեռական շահագործման նպատակով թրաֆիքինգի թեմայով հետաքննողական լրագրության կարևորագույն աշխատանքը հոդվածների «Անապատի գիշերներ» (Desert Nights) շարքն է, որը վերաբերում է Միացյալ Արաբական Էմիրություններին և պատրաստվել է «Հետք»-ի հետաքննող լրագրողների կողմից:¹⁴ Այսուհանդերձ, լրատվամիջոցների կողմից իրականացվող լուսաբանումը զգալի բարելավման կարիք ունի: Որպես կանոն, լրատվամիջոցները փնտրում են սեռական շահագործման մասին սենսացիոն պատմություններ, իսկ լրագրողները հաճախ նշում են տուժողի լրիվ անունը՝ այդ կերպ վտանգելով նրանց հոգեբանական, երե ոչ՝ նաև ֆիզիկական անվտանգությունը:

2004 թվականից ԱՄՔՈՐ-ը Հայաստանում ՄԱԶԾ-ի գրասենյակի ֆինանսավորմամբ իրականացնում է հակաթրաֆիքինգային ծրագիր, որի կարևորագույն բաղադրիչներից է իրազեկության բարձրացումը: ԱՄՔՈՐ-ը պատրաստել է հեռուստահոլովակներ, սոցիալական գովազդ ռադիոյի համար, պարբերականներ՝ աշխատանքի հայտարարություններով, և ցուցանակներ: ԱՄՔՈՐ-ի ծրագիրն իրականացնող գործընկեր կազմակերպությունը՝ «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ն, Հայաստանի մարզերում տարածել է թերթոններ, որոնք արտերկիր մեկնողներին տեղեկացրել են թրաֆիքինգի սպառնալիքների մասին և ներառել են հեռախոսային թեժ գծի համարը: Սահմանապահները և ավիաընկերությունները բաժանել են անձնագրերի մեջ դրվող ներդիրներ: ԱՄՔՈՐ-ը նաև օրական 13 ժամ աշխատող հեռախոսային թեժ գիծ ունի երեք լեզուներով՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն: ԱՄՔՈՐ-ը ստեղծել է մարզային տեղեկատվական կենտրոններ, որոնք շահագրգիռ անձանց տեղեկություններ են տրամադրում թրաֆիքինգի մասին: Համագործակցելով աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի հետ, ԱՄՔՈՐ-ը

¹⁴ «Հետք»-ի հետաքննությունների հաշվետվություններին կարելի է ծանոթանալ հետևյալ հասցեով. <http://www.hetq.am/>

դասընթացներ է կազմակերպել Երևանում և մարզերում՝ նպատակ հետապնդելով բարձրացնել սոցիալական աշխատողների և այլ պետական աշխատողների իրազեկությունը մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ, ինչպես նաև նրանց զինել ենթադրյալ զոհերի նույնականացնելու համար պահանջվող հմտություններով:

Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը հայտնում է, որ պետական մարմինների կողմից նախապատրաստվել և իրականացվել են մի քանի ծրագրեր, որոնց նպատակն է աջակցել մանկատներից դուրս եկող երիտասարդներին, որոնք մարդկանց թրաֆիքինգի առումով ամենախոցելի խմբերից են: 2003 թ. նախարարությունը նախաձեռնել է մանկատների նախկին սաների բնակարանային ապահովման և հասարակության մեջ նրանց ինտեգրման ծրագիր: Մանկատների ավելի քան 100 նախկին սաներ արդեն ստացել են բնակարաններ: Այս ծրագիրը շարունակվում է:

Իրազեկման բարձրացման և կանխարգելման միջոցառումներ ներառող մեկ այլ ծրագիր է իրականացրել ՄՄԿ-ն (IOM), որը պատրաստել է սոցիալական գովազդ և «Մարդառք» խորագրով ամենշաբաթյա հեռուստածրագիր, որը հեռարձակվել է 2006 թ. փետրվար-հուլիս ամիսներին: «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն, որը նախկինում ՄՄԿ-ի ծրագիրն իրականացնող գործընկեր կազմակերպությունն էր, ապահովել է օրական ինը ժամ տևողությամբ անվճար թեժ գծի աշխատանքը: Այս ՀԿ-ի աշխատակիցները տեղեկատվական կենտրոնների և այլ կազմակերպությունների (օրինակ, տեղական գրադարանների) հետ միասին մասնակցում են տարբեր աշխատանքների, ինչպես նաև լրագրողների վերապատրաստմանը:

Գնահատող թիմը նկատեց, որ թրաֆիքինգի մասին իրազեկության մակարդակը բավական ցածր է Վանաձորում, որտեղ «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ի տեղական գրասենյակը ներկայացրել է թեման տեղական ալիքներով հեռարձակված հեռուստածրագրերի միջոցով: Տեղական իշխանությունների համաձայնությամբ, իրազեկման բարձրացման աշխատանքը տարածվել է և իրականացվել նաև հարևան գյուղերում. ցուցանակներ են փակցվել խանութներում, շուկաներում և ավտոբուսի կանգառներում: Արդյունքում ավելացել է թեժ գծի համարով զանգահարողների թիվը: Իրազեկության բարձրացման շնորհիվ սեռական շահագործման և հարկադիր աշխատանքի մի քանի դեպքեր են բացահայտվել հարևան գյուղերում և քաղաքներում: ՀԿ-ն նաև այցելում է դպրոցներ և ինտերակտիվ դասեր կազմակերպում աշակերտների համար, նպատակ ունենալով նրանց տեղեկացնել մարդկանց թրաֆիքինգի ռիսկերի մասին: Հաշվի առնելով, որ Հայաստանի մարզերից շատերում թրաֆիքինգի խնդիրների վերաբերյալ հանրության իրազեկության բարձրացմամբ զբաղվող ՀԿ-ներ չկան, գնահատող թիմը եզրակացնում է, որ այդ մարզերում իրազեկությունն առավել ցածր պետք է լինի:

Չնայած այն փաստին, որ իրազեկության բարձրացումը ՄԳՀ-ի կարծիքով 2004-2006 թթ. ԳԱԾ-ի իրագործման ամենահաջողված ոլորտներից է եղել, մինչ օրս Հայաստանի շրջաններից շատերում իրազեկման բարձրացման լայնամասշտաբ ծրագրերի շատ մեծ կարիք է զգացվում:

Հինգերորդ գլուխ. ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

2003 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունն ընդունեց նոր քրեական և քրեական դատավարության օրենսգրքեր, որոնցով բարելավվեց մարդկանց թրաֆիքինգի քրեական հետապնդման օրենսդրական դաշտը: Երկու օրենսգրքերը 2003 թ. ի վեր մի քանի անգամ փոփոխվել են՝ թրաֆիքինգի և տուժողների/վկաների պաշտպանության հետ կապված դրույթներն էլ ավելի կատարելագործելու նպատակով: Այդուհանդերձ, հարցազրույցների գրեթե բոլոր մասնակիցները համաձայնվեցին, որ օրենսդրության կիրարկումը Հայաստանում շատ թույլ է: Թրաֆիքինգի դեմ պայքարին, ըստ ամենայնի, մասնակցում են մի քանի իրավապահ մարմիններ:

Սահմանապահները, որոնք մտնում են Ազգային անվտանգության ծառայության համակարգի մեջ և պատասխանատու են սահմանային անցման կետերը հսկելու համար, կարող են երկրից դուրս եկող և արտերկրից Հայաստան վերադարձող հնարավոր/ենթադրյալ տուժողների հետ շփման «առաջին գիծը» լինել: Նրանց գործունեությունը կարգավորվում է «Պետական սահմանի մասին», «Սահմանապահների մասին» և «Օտարերկրացիների մասին» օրենքներով: Նրանց թույլատրված է օգտագործել օպերատիվ-հետախուզական մեթոդներ, որոնք կարող են կիրառվել մարդկանց թրաֆիքինգի կապակցությամբ նախաձեռնված հետաքննությունների շրջանակում: Գործնականում, սակայն, նրանք հայտնում են, որ ծայրահեղ դժվար է պոտենցիալ զոհերին բացահայտել սահմանի վրա, քանի որ սահմանապահները սովորաբար բավարար ժամանակ չունեն ենթադրյալ զոհի հետ հարցազրույց անցկացնելու համար, ինչպես նաև չեն տիրապետում անհրաժեշտ հմտություններին: Սահմանապահները պարտավոր են թրաֆիքինգի ենթադրյալ զոհերի և հանցագործության մեջ կասկածվողների մասին տեղեկություններ հաղորդել ոստիկանությանը:¹⁵ Սահմանային անցման երեք կետեր՝ Բազրատաշենը (Վրաստանի հետ սահմանի անցման կետը), Զվարթնոց միջազգային օդանավակայանը և Մեղրին (Իրանի հետ սահմանի անցման

¹⁵ Օդանավակայանի սահմանային անցման կետերը պաշտպանվում են ռուս և հայ սահմանապահների համատեղ ջանքերով: Ռուս սահմանապահների թիվն աստիճանաբար նվազում է, և նրանց փոխարինում են պահանջվող որակավորում ունեցող հայ սահմանապահներ:

կետը) միացած են տեղեկատվության փոխանակման էլեկտրոնային ցանցին:¹⁶

Մարդկանց թրաֆիքինգի, ինչպես նաև թմրադեղերի թրաֆիքինգի խնդիրներով զբաղվող հիմնական իրավապահ մարմինը Ոստիկանության մասնագիտացված վարչությունն է՝ Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի վարչությունը (6-րդ վարչություն), որը ստեղծվել է 2003 թ.: Սկզբնական շրջանում Ոստիկանության այս վարչությունը պայքարում էր երկրի ներսում իրականացվող կալատության հետ: Ոստիկանության այս վարչության ներկայացուցիչները նշում են, որ թրաֆիքինգ իրականացնողներն իրենց հայտնի են, քանի որ հավաքագրողների մեծ մասը հայ կանայք են, ովքեր նախկինում զբաղվել են մարմնավաճառությամբ և ոստիկանությունում հաշվառված են որպես մարմնավաճառներ:¹⁷ Ոստիկանությունը նշում է, որ ԱՊՀ պետությունների իրավապահ մարմինների հետ համագործակցության խնդիրներ չկան: Այս հայտարարությանը, սակայն, դժվար է միանշանակ հավատալ, քանի որ հազարավոր հայեր են աշխատում Ռուսաստանում առանց օրինական կարգավիճակի, պայմանագրի և իրավունքների պատշաճ պաշտպանության: Ոստիկանությունը Միացյալ Արաբական Էմիրությունների հետ համագործակցությունը գնահատում է համեմատաբար դրական: Թուրքիայի հետ համագործակցությունը շատ պրոբլեմատիկ է՝ պայմանավորված դիվանագիտական հարաբերությունների բացակայությամբ: Զոհերի հետ կապված այնպիսի պրոբլեմներ, ինչպիսիք են աջակցությունը և վերադարձը հայրենիք (ռեպատրիացիա) լուծվում են բացառապես միջազգային կազմակերպությունների (օրինակ՝ ՄՄԿ-ի) և ՀԿ-ների միջոցով: Ոստիկանությունը նաև ընդգծեց, որ թրաֆիքինգի գոհերը հաճախ պատրաստ են ցուցմունք տալ, քանի որ չեն վախենում թրաֆիքինգ իրականացնողների վրեժից, և որ դրա արդյունքում գոհերի պաշտպանությունը գերակայություն չի համարվում, քանի որ նման անհրաժեշտություն չկա: Ոստիկանությունը հայտնում է, որ գոհերի պաշտպանության ավելի լուրջ մեխանիզմներ անհրաժեշտ կլինեն միայն այն ժամանակ, երբ Հայաստանում զարգանա միջազգային կազմակերպված հանցավորությունը: Ներկայում նման դեպքերը հազվադեպ են, և հանցավոր ցանցերը Հայաստանում բավականաչափ կայացած չեն:

Նրանց կարծիքը հակասում է դատախազների և հարցազրույցների այլ մասնակիցների կարծիքներին, ովքեր բողոքում են Հայաստանի Հանրապետությունում գոհերի/վկաների պաշտպանության անբավարարությունից և ընդգծում, որ թրաֆիքինգի ենթարկված անձանց

¹⁶ Հետաքրքիր է այն, որ Հայաստանն արտերկրացիներին թույլ է տալիս մուտքի արտոնագիր ստանալ սահմանի անցման կետերում, որն ավելի է դժվարացնում նրանց նկատմբ վերահսկողությունը:

¹⁷ Մարմնավաճառությունը Հայաստանում վարչական իրավախախտում է:

ցուցմունքներն առանցքային նշանակություն ունեն Հայաստանի Հանրապետությունում քրեական հետապնդումը բարեհաջող իրականացնելու համար: Հարցազրույցների մասնակիցներից շատերը նշում են, որ թրաֆիքինգի ենթարկված անձինք ընդհանուր առմամբ պատրաստ չեն ցուցմունք տալ ոստիկանությանը: Հնարավոր է, որ դրա պատճառը պաշտպանության միջոցառումների բացակայությունն է: Բացի այդ, նրանք վախենում են երկրորդային վիկտիմիզացիայից (նրանք կարող են դատապարտվել համայնքի կողմից, եթե հայտնի դառնա, որ նրանք ստիպված են եղել սեռական ծառայություններ մատուցել): Հայաստանում հասարակությունն ավանդապահ է, հայրապետական, և կտրականապես դատապարտում է մարմնավաճառությունը: Այս, ինչպես նաև համայնքների փոքր լինելու պատճառով (համեմատաբար փոքր են, բացառությամբ մայրաքաղաք Երևանի) դժվարանում կամ անհնար է դառնում սեռական շահագործման զոհ կանանց բարեհաջող վերինտեգրումը: Հարկ է նկատել, որ նույնիսկ շատ ավելի ազատական հասարակություններում, ինչպիսին Չեխիայի Հանրապետությունն է, բարեհաջող վերինտեգրման դեպքեր շատ հազվադեպ են հանդիպում: Ինչ վերաբերում է հարկադիր աշխատանքի ենթարկված հայ տղամարդկանց, ապա կարելի է ենթադրել, որ նրանք ավելի հեշտորեն կարող են վերինտեգրվել, քանի որ նրանք չեն պիտակավորվում հարկադիր աշխատանք կատարած լինելու պատճառով: Ծառայություններ մատուցողները ենթադրում են, որ բազմաթիվ են այն զոհերը, ովքեր նախընտրում են տուն վերադառնալ անանուն կերպով և չդիմել որևէ պաշտպանության՝ թե դատական համակարգում, թե մասնագիտացված ՀԿ-ներում:

Գլխավոր դատախազությունը պատասխանատու է գործերի նախաքննության, վերահսկողության և մոնիտորինգի համար: 2005 թ. հունիսի 8-ին գլխավոր դատախազության քրեական գործերի քննության վարչության կազմում ստեղծվել է թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բաժին: Վերջինս համալրված է մեկ քննիչով, ավագ դատախազով և բաժնի պետով, որը վերահսկում է բաժնի գործունեությունը և միաժամանակ կատարում քրեական գործերի քննության վարչության պետի տեղակալի գործառնությունը: Գլխավոր դատախազությունը համագործակցում է երկու՝ «Ժողովրդավարությունն այսօր» և «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ների հետ: Նրանց քննած բոլոր գործերը հիմնված են եղել զոհի ցուցմունքի վրա:

Գլխավոր դատախազությունում անցկացված հարցազրույցների մասնակիցների համաձայն, փորձը ցույց է տվել, որ թրաֆիքինգի գործերը քրեական հետապնդման առումով ամենաբարդ գործերից են՝ Քրեական օրենսգրքով նախատեսված այլ հանցագործությունների համեմատ: Քննված դեպքերի և դատարան ուղարկվող ու դատապարտմամբ ավարտվող գործերի թվաքանակի միջև մեծ տարբերություն կա: Մարդկանց թրաֆիքինգի մեղադրանքով դատապարտվող

հանցագործներից քչերն են լուրջ պատիժներ ստանում: Մինչ օրս թրաֆիքինգի գործերից շատերն ավարտվել են պատժի կատարումից պայմանականորեն ազատելով կամ նույնիսկ տուգանքներով: Հաշվի առնելով, որ դժվար է ապացուցել մարդկանց թրաֆիքինգի հանցագործությունը, որոշ կասկածյալներ դատապարտվում են այլ հանցագործությունների, օրինակ՝ մարմնավաճառություն կազմակերպելու մեղադրանքով:

2005 թ. թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բաժնի քննիչներից մեկի հասցեին կոռուպցիայի լուրջ մեղադրանքներ հնչեցվեցին: Գլխավոր դատախազությունը չքննեց մեղադրանքները մինչև 2006 թ. փետրվար: ԱՄՆ Պետական դեպարտամենտի ամփոփ գնահատականի համաձայն, գլխավոր դատախազության աշխատանքային խմբի կողմից անցկացված կարճատև քննության արդյունքում հանցագործության ապացույցներ չհայտնաբերվեցին: 2006 թ. օգոստոսին թրաֆիքինգի ենթադրյալ զոհերի մի խումբ, ՀԿ-ներից մեկի աջակցությամբ, կոռուպցիայի և հանցակցության մասին նոր բողոք ներկայացրեց ընդդեմ նույն քննիչի և մեկ այլ պաշտոնյայի: Բողոքը պետական համապատասխան մարմինների ուշադրությանը ներկայացնելուց մի քանի օր անց հարկային տեսուչները նախաձեռնեցին տվյալ ՀԿ-ի ֆինանսական գործունեության ստուգում: Գլխավոր դատախազությունը ստեղծեց աշխատանքային խումբ, որի կազմում էին թրաֆիքինգի դեմ պայքարող ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ, և որի նպատակն էր քննել նշված պաշտոնյաների դեմ ներկայացված մեղադրանքները: Ներքին քննություն իրականացնող հանձնաժողովը հանցագործության որևէ ապացույց չհայտնաբերեց: Այդուհանդերձ, քննիչները թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բաժնից անցան մեկ այլ բաժին, իսկ նրանցից մեկի պաշտոնն իջեցվեց՝ ավագ քննիչից դառնալով քննիչ:¹⁸

Ինչ վերաբերում է դատական համակարգին, ապա Հայաստանում դատավորները չեն մասնագիտանում օրենքի կոնկրետ ոլորտներում, որի հետևանքով երբեմն հնարավոր են այս հանցատեսակի սխալ մեկնաբանության դեպքեր:¹⁹ Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին ԱՄՆ-ի 2006 թ. զեկույցում նշված է, որ թրաֆիքինգի զոհերի նկատմամբ դատավորների վերաբերմունքը պրոբլեմատիկ է:²⁰ ՄԳՀ-ն, սակայն, գտնում է, որ եթե նույնիսկ եղել են դատավորների անհարկի վարքի որևէ դրսևորումներ, ապա դրանք եղել են բացառիկ դեպքեր:²¹

¹⁸ ԱՄՆ-ի Պետական դեպարտամենտի Մարդու իրավունքների 2006 թ. զեկույց, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78799.htm>, կայքը ստուգվել է 2007 թ. մարտի 7-ին:

¹⁹ ԱՄՆ-ի Պետական դեպարտամենտի Մարդկանց թրաֆիքինգի մասին 2006 թ. զեկույց, <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2006/65988.htm>, կայքը ստուգվել է 2007 թ. փետրվարի 25-ին:

²⁰ Նույն տեղը:

²¹ ՄԳՀ-ի 2006 թ. հոկտեմբերի նիստ:

Վեցերորդ գլուխ. ՆՈՒՅՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄ, ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նույնականացում (Identification)

Թրաֆիքինգի ենթարկված անձանց պատշաճ նույնականացումը պաշտպանության և աջակցության կազմակերպման անհրաժեշտ նախապայման է: Ակնհայտորեն, գոհերի նույնականացումը Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի թույլ կետերից է: Հաճախ չկան հստակ չափորոշիչներ, որոնցից ելնելով հնարավոր կլիներ նույնականացում կատարել: Մեթոդաբանական ուղենիշների պակաս է զգացվում այս ոլորտում, ինչպես նաև գործընթացի տարբեր մասնակիցների շրջանում, որոնք միասնական կարծիք չունեն նույնականացման լավագույն մեթոդների և մեխանիզմների վերաբերյալ: Համաձայնեցված ստանդարտների բացակայությունը դժվարացնում է պետական տարբեր մարմինների և քաղաքացիական հասարակության համագործակցությունը:

Հայազգի գոհերը հաճախ արտաքսվում են արտերկրից, և համապատասխան պետության ոստիկանության կողմից չեն նույնականացվում որպես թրաֆիքինգի գոհեր: Արտաքսման ժամանակ գոհերից ոմանք նույնականացվում են որպես գոհեր իրավապահ մարմինների, տվյալ ոլորտում աշխատող ՀԿ-ների, սոցիալական աշխատողների կողմից, կամ թեժ գծերի միջոցով: Ձոհերի ինքնանույնականացման դեպքեր հազվադեպ են հանդիպում: Հայաստանում Ոստիկանությունը երբեմն նախաձեռնում է գործի քննությունը՝ հավաքելով օպերատիվ տեղեկություններ, ապա՝ ենթադրյալ գոհին հրավիրելով ոստիկանության բաժին՝ հարցազրույցի:

Թեժ գծերն օգտագործվում են ոչ միայն որպես միգրացիայի խնդիրների և մարդկանց թրաֆիքինգի հետ կապված վտանգների մասին, այլ նաև՝ որպես թրաֆիքինգի ենթարկված անձանց (ինչպես նաև, շատ դեպքերում, միգրանտների կամ հնարավոր միգրանտների) համար առկա ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվության աղբյուր:

2005 և 2006 թվականներին և ՄՄԿ-ն և ՄԱԶԾ-ն փորձեր են կատարել՝ մշակելու նույնականացման համապարփակ հարցաշար, որը կկարողանան օգտագործել բոլոր շահագրգիռ մարմինները գոհերի սկզբնական նույնականացում կատարելու համար: Որոշ դերակատարներ, որոնց թվում պետք է հատկապես նշել ԵԱՀԿ-ն, քննադատել են առաջարկված հարցաշարը՝ գտնելով, որ այն չափազանց բարդ է: Ներառելով ավելի քան 70 հարց, որոնց մի մասը թրաֆիքինգի ենթադրյալ գոհից պահանջում է մանրամասնորեն նկարագրել իրեն թրաֆիքինգի ենթարկելու իրավիճակի

հանգամանքները, հարցաշարն արդյունավետորեն չէր ծառայի սկզբնական նույնականացման նպատակին, նախ և առաջ այն պատճառով, որ հարցաշար լրացնելը չափազանց ժամանակատար կլիներ:²² ԵԱՀԿ-ն այդ ժամանակ առաջարկեց մի շարք հիմնարար չափորոշիչներ սահմանել, որոնք կօգտագործվեն սկզբնական նույնականացման համար՝ առավել խոր նույնականացումը կատարելով այն ժամանակ, երբ գոհը «խորհելու» (reflection) հնարավորություն ունեցած կլինի, որը նրան թույլ կտա բավարար չափով վերականգնվել և խորհել իր իրավիճակի շուրջ:

ՀԿ-ների աշխատակիցների անցկացրած հարցազրույցների և նույնականացման գործընթացը կարող է տևել մինչև յոթ ամիս («Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի փորձից՝ որպես ամենաերկար տևած ընթացակարգի օրինակ): Սակայն սովորաբար դա տևում է ընդամենը մի քանի օր: «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն հայտնեց, որ դրա համար սովորաբար մոտ 10 օր է պահանջվում: Ջոհերը, որոնք նույնականացվել են տարածքներում հասարակայնության հետ կապերի աշխատանքների արդյունքում, հաճախ հակված չեն օգտվել ՀԿ-ների առաջարկած ծառայություններից՝ վախենալով, որ իրենց ընտանիքներին և համայնքի բնակիչներին կարող են հայտնի դառնալ անցանկալի մանրամասներ, ինչպես նաև, հնարավոր է, այն պատճառով, որ նրանք լիովին չեն հասկանում աջակցության ծառայությունների առավելությունները: Ավելի հավանական է, որ գոհերը կօգտվեն ՀԿ-ների ծառայություններից այն ժամանակ, երբ նրանք ուղղորդվում են ՀԿ ոստիկանության կողմից, ինչպես նաև քրեական գործի քննության և քրեական հետապնդման ընթացքում: Ինչպես նշեց «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ն, գոհերից մեկը մնացել է ԱՄՔՈՐ-ի ապաստանում ավելի քան մեկ տարի, և 2007 թ. փետրվարի դրությամբ նա դեռ գտնվում էր այնտեղ, քանի որ մանկատան նախկին սան էր և մնալու ուրիշ տեղ չուներ:

Սահմանապահները կարող են էական դեր կատարել գոհերի նույնականացման գործում: Վրաստանի հետ սահմանի անցման Բազրատաշենի կետում թրաֆիքինգի գոհերի և ապաստան հայցողների համար նախատեսված է մեկ առանձին սենյակ, որտեղ նրանք կարող են մնալ 1-2 օր, որից հետո պետք է կատարվի ավելի մանրակրկիտ նույնականացում: «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ն փորձել է Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանում նախնական նույնականացում կազմակերպել, սակայն անվտանգության հատուկ գոտում աշխատելու թույլտվություն չի կարողացել ստանալ:

Ոստիկանությունը նշեց, որ ենթադրյալ գոհերի նույնականացումն իրենց կողմից սովորաբար կատարվում է ոստիկանության նախաձեռնությամբ անցկացվող քննության և օպերատիվ տեղեկությունների հավաքման

²² Նախնական նույնականացման համար նման մանրակրկիտ հարցաշար օգտագործելը կարող է կրկնակի վիկտիմիզացիայի ենթարկել («re-victimize») տուժողին:

միջոցով:

Հայաստանյան ՀԿ-ները պատրաստ են համագործակցել ընդունող պետությունների նմանատիպ ՀԿ-ների հետ: «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն լավ աշխատանքային կապեր է հաստատել թուրքական մի ՀԿ-ի՝ «Մարդկային ռեսուրսների զարգացման հիմնադրամի» հետ: Ընդհանուր առմամբ, սակայն, թուրքական ՀԿ-ների հետ համագործակցությունը կապված է մի շարք խնդիրների հետ, քանի որ նրանք ստիպված են տեղեկություններ տրամադրել Թուրքիայի ոստիկանությանը: Զոհերի մեծ մասը սովորաբար արտաքսվում է Թուրքիայից:

Միացյալ Արաբական Էմիրություններ թրաֆիքինգի ենթարկված հայազգի զոհերը, որպես կանոն, որևէ աջակցություն չեն ստանում, քանի որ թրաֆիքինգի զոհերի հետ աշխատելող ՀԿ-ներ այնտեղ չկան: Զոհերը հաճախ արտաքսվում են Ռուսաստան, քանի որ նրանք Միացյալ Արաբական Էմիրություններ մուտք են գործել Մոսկվայից՝ կեղծ ռուսական անձնագրերով:

Թրաֆիքինգի ենթարկված հայազգի զոհերը սովորաբար արտաքսվում են ընդունող պետություններից կամ վերադարձվում Հայաստան հյուպատոսարանների միջոցով, որոնք աջակցության համար շատ սահմանափակ հնարավորություններ և միջոցներ ունեն: Որոշ դեպքերում ՄՄԿ-ն աջակցում է արտերկրում գտնվող հայազգի զոհերին փաստաթղթեր ձեռք բերելու հարցում, իսկ որոշ դեպքերում էլ կազմակերպում է Հայաստանում բացահայտված օտարերկրացի զոհերի կամավոր վերադարձը նրանց ծագման պետություններ:

Յոթերորդ գլուխ. ԹՐԱՖԻՔԻՆԳԻ ԵՆԹԱՐԿՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՎԵՐԻՆՏԵԳՐՈՒՄ

Զոհերի/վկաների պաշտպանություն

Չեն արձանագրվել զոհերի ապաստանում մնալու ընթացքում թրաֆիքինգ իրականացնողների կողմից նրանց վախեցնելու կամ սպառնալու դեպքեր: Զոհերի ֆիզիկական պաշտպանությունը, ըստ երևույթին, պատշաճ մակարդակի վրա է, և ոստիկաններն այս ոլորտում գիտակ են: Նրանք փորձում են պահպանել լավ համագործակցությունը ՀԿ-ների հետ:

Հարկ է ընդգծել, որ զոհերի մարդու իրավունքների պաշտպանությունը չի համապատասխանում պահանջվող ստանդարտներին: Գրեթե չկան իրավական հատուցման և զոհերի փոխհատուցման հնարավորություններ: Այդուհանդերձ, զոհերն իրավունք ունեն ստանալ իրավական օգնություն և թարգմանչի ծառայություն: Հայաստանում ցուցմունք տվող զոհերի հատուկ

պաշտպանություն չկա (օրինակ՝ դոնփակ նիստում վկայություն տալու ինստիտուտ, հեռուստակամուրջներ, տեսալսողական ձայնագրություն, ինքնության փոփոխություն և այլն): Դժվար է ասել, թե իրավապահ մարմինների շահերը հավասարազոր են զոհերի և ՀԿ-ների շահերին:

Աջակցություն

Նույնականացված զոհերը Հայաստան վերադառնալուց հետո սովորաբար սկզբնական որոշակի սահմանափակ ժամկետով ստանում են անվճար կացարան ՀԿ-ների ապաստաններում, ինչպես նաև բժշկական, հոգեբանական և իրավաբանական խորհրդատվություն:

Ըստ էության, թրաֆիքինգի զոհերին աջակցություն ցուցաբերելու ուղղությամբ մասնագիտացած երկու ՀԿ կա. «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն և ԱՄՔՈՐ-ը, որը սերտորեն համագործակցում է «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի հետ: Այս կազմակերպություններից յուրաքանչյուրն ունի ապաստան. «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ի ապաստանը գործում է վարձակալված տարբեր բնակարաններում (շարժական ապաստան), իսկ ԱՄՔՈՐ-ինը՝ հատուկ այս նպատակի համար հարմարեցված առանձնատանը (կայուն ապաստան):

ԱՄՔՈՐ-ը/«Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ն մասնագիտանում են իրազեկության բարձրացման, հանրության հետ տարվող աշխատանքների, վերապատրաստման, հարցազրույցների միջոցով զոհերի նույնականացման, ինչպես նաև երկարաժամկետ հատվածում զոհերի ինտեգրման ոլորտներում: 2004 թ. հունիսից ի վեր ԱՄՔՈՐ-ն ունի ապաստան, որը ստեղծվել է ՄԱԶԾ-ի թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ծրագրի շրջանակներում՝ վարձակալված մի առանձնատանը, որն ունի երկու ննջասենյակ, որոնցից յուրաքանչյուրում կարող է տեղավորվել երեք հոգի: Ապաստանի գտնվելու վայրը գաղտնի է, որը որոշ չափով ապահովում է ապաստանի ֆիզիկական անվտանգությունը: Ապաստանում զոհի մնալու տևողությունը տատանվում է՝ մի քանի օրվանից մինչև մեկ տարի (ինչպես արդեն նկարագրվեց): 2004 թ. հունիսից մինչև 2007 թ. փետրվար աջակցություն է ցուցաբերվել 27 զոհերի. նրանցից երկուսը տղամարդիկ են եղել, իսկ երկուսը՝ անչափահասներ: Նշված 27 զոհերից 19-ը մնացել են ապաստանում, իսկ մյուսները հրաժարվել են մնալ այնտեղ:²³ Աջակցություն ստացած զոհերի ընդհանուր թվից 3-ը եղել են հարկադիր աշխատանքի նպատակով թրաֆիքինգի զոհեր, մեկը՝ մի տղա՝ ներքին թրաֆիքինգի զոհ, որին խորթ ծնողները հարկադրել էին մուրացկանությամբ զբաղվել: Աջակցություն ստացած զոհերի մեծ մասը Հայաստանի քաղաքացիներ են եղել: Ձոհերից մեկն ազգությամբ հայ

²³ Այս տուժողներին աջակցություն է ցուցաբերվել ապաստանից դուրս:

Կանադայի քաղաքացի էր, որը թրաֆիքինգի էր ենթարկվել Հայաստանում: Զոհերից ոմանք թրաֆիքինգի էին ենթարկվել Ուզբեկստանից: Զոհերից շատերը երիտասարդ աղջիկներ էին մանկատներից:

ԱՄՔՈՐ-ի ապաստանում աշխատում է վերապատրաստված չորս աշխատակից, որոնք աշխատում են բացառապես մարդկանց թրաֆիքինգի գոհերի հետ: Ամեն օր մատուցվում են հոգեբանական ծառայություններ, իսկ գիշերվա ժամերին հերթապահում է բուժքույր: Ապաստանի կառավարիչը, որը զբաղվում է վարչական խնդիրներով, այնտեղ է գտնվում օրվա ընթացքում: Բժշկական աջակցություն կարող է ցուցաբերվել հենց ապաստանի ներսում:

«Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ծրագրի թիմը այդ ՀԿ-ի գրասենյակում ուներ «այցելությունների կենտրոն»: 2006 թ. հունիսից ի վեր, սակայն, ծրագրի գրասենյակը և այցելությունների կենտրոնը փակվել են՝ պայմանավորված ֆինանսավորման բացակայությամբ: Ներկայում ծրագրի թիմն աշխատում է ՀԿ-ի մայր գրասենյակի տարածքում:

ԱՄՔՈՐ-ը մտադիր է ապաստանը և թեժ գիծն ապագայում փոխանցել «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ին. առավել հավանական է, որ դա տեղի կունենա այն ժամանակ, երբ ներդրված լինի ուղղորդման ազգային մեխանիզմը: Պարզ չէ, սակայն, թե արդյոք այդ ժամանակ ապաստանն ինքնաբավ կլինի: ՄԱԶԾ-ի ծրագրով ի սկզբանե նախատեսված էր, որ ապաստանը երեք տարի հետո կդառնա ինքնաբավ, սակայն այժմ արդեն պարզ է դարձել, որ դա հնարավոր չէ, և մնում է մեկ տարբերակ. միջնաժամկետ, եթե ոչ՝ երկարաժամկետ ապագայում անհրաժեշտ կլինի արտաքին (միջազգային) ֆինանսավորում:

Ինչպես նշվեց, «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն հաճախ իրականացրել է ՄՄԿ-ի ծրագրերի որոշ բաղադրիչներ: Այս ՀԿ-ն ունի վերապատրաստված տասն աշխատակից: 2004 թ. ի վեր «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն աջակցություն է ցուցաբերել 61 գոհերի, որոնցից երկուսը եղել են հարկադիր աշխատանքի գոհեր: Զոհերը սովորաբար մնացել են ՀԿ-ի ապաստանում՝ վարձակալված բնակարանում, երկուսից երեք շաբաթ: Ապաստանում գոհի մնալու տևողությունը կախված է նրան անհրաժեշտ բուժօժանդություններից, դատարանում ցուցմունք տալուն նախապատրաստվելու համար անհրաժեշտ ժամանակից, ինչպես նաև նրա՝ տուն վերադառնալու պատրաստակամությունից: Ապաստանում (այսինքն, վարձակալված բնակարաններում) կարող է միաժամանակ տեղավորվել 8 հոգի: Զոհերը կարող են ծառայություններ ստանալ «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ից մինչև վեց ամսվա ընթացքում: Այսուհանդերձ, ապաստանում մնալու հնարավորությունը, որպես կանոն, տրվում է սկզբնապես 10 օրով, որը կարող է ըստ անհրաժեշտության երկարացվել:

Զոհերը ստանում են բժշկական ծառայություններ և իրավական օգնություն, տեղեկություններ իրենց իրավունքների և իրենց թրաֆիքինգի ենթարկած անձանց դեմ ցուցմունք տալու հնարավորության մասին: Զոհերը պարտավոր չեն համագործակցել իրավապահ մարմինների հետ: Ոստիկանությունը տեղեկացվում է միայն զոհի համաձայնության դեպքում: Զոհերի նույնականացման նպատակով «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն օգտագործում է ՄՄԿ-ի մշակած հարցաշարը:

Վանաձորում «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ի մասնաճյուղը ստեղծվել է 2004 թվականին և ունի մեկ սոցիալական աշխատող: Մասնաճյուղը մինչ օրս աջակցություն է ցուցաբերել ինը զոհերի: 2006 թ. ավելացել է աջակցություն ստացող զոհերի թիվը: Զոհերն իրավական աջակցության համար ուղղորդվում են «Հելսինկյան քաղաքացիական ասոցիացիա» իրավապաշտպան ՀԿ-ի վանաձորյան մասնաճյուղ: Թրաֆիքինգի զոհերը կարող են ստանալ բժշկական աջակցություն, իսկ հոգեբանական խնամքի կարիք ունենալու դեպքում զոհերին աջակցում է երևանյան գրասենյակի հոգեբանը:

Ապաստանի ռազմավարությունը

Հայաստանում հակաթրաֆիքինգային միջոցառումների մասնակցող բոլոր կառույցները համաձայնվեցին, որ անհրաժեշտ է համապարփակ կերպով գնահատել առկա ապաստանների կառուցվածքը և հստակ պատկերացում կազմել առկա տեղերի և իրական կարիքների մասին, ապա՝ մշակել ռազմավարություն այս ոլորտում: Առկա կառուցվածքը, որը ներառում է երկու ապաստան, պահանջվածից ավելի մեծ է և չափազանց ծախսատար: Մինչ օրս աջակցություն ստացած զոհերի թիվը վկայում է այն մասին, որ տեղերի այդ քանակն անհրաժեշտ չէ: Եթե զոհերի թիվն աճի, ապա որպես ավելի ճկուն և, հետևաբար, ավելի նախընտրելի լուծում կարող է կիրառվել շարժական ապաստանների տարբերակը:

Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարող ՀԿ-ներն ամբողջությամբ կախված են միջազգային դրամաշնորհներից, որի պատճառով շատ է դժվարանում ապաստանների գործունեության երկարաժամկետ ռազմավարության մշակումը: Սրան հակադրելու նպատակով ՄԳՀ-ն անհրաժեշտ է համարում ստեղծել պետական բյուջեից ֆինանսավորվող պետական ապաստան, որը, ՄԳՀ-ի կարծիքով, կարող է դիտվել որպես տևական լուծում: Դեռ պարզ չէ, թե ինչպես է աշխատելու այդ ապաստանը: Միջազգային լավագույն պրակտիկան վկայում է, որ ապաստանը պետք է շահագործվի ծառայություններ մատուցող կազմակերպության կողմից, որը կարող է և պետական կառույց չլինել: Այսուհանդերձ, ՄԳՀ-ն դեռ Կառավարությանը չի առաջարկել պետական բյուջեով միջոցներ նախատեսել ապաստանի համար:

Ներկա իրավիճակը մեծ մասամբ տեղական ՀԿ-ների, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների միջև ռեսուրսների և ազդեցության գոտիների համար ծավալված մրցակցության հետևանք է: Միայն ապագան ցույց կտա, թե արդյոք Հայաստանում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասնակիցներն ի վիճակի կլինեն ապաստանների շահագործման հարցում պարտականությունների բաշխման վերաբերյալ համոզիչ փոխհամաձայնության հասնել:

Վերինտեգրում

Հայաստանը ներկայում ի վիճակի չէ վերինտեգրման արդյունավետ երկարաժամկետ աջակցություն ցուցաբերել: Ձոռների վերինտեգրմանն աջակցելու նպատակ են հետապնդում և «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն, և ԱՄՔՈՐ-ը/«Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ն: Ձոռների մեծ մասն ապաստանից դուրս գալուց հետո գնալու տեղ չունի, և ֆինանսավորման պակասի պատճառով ՀԿ-ների կողմից նրանց աջակցելու հնարավորությունները խիստ սահմանափակ են: Հաշվի առնելով Հայաստանի ընդհանուր սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը, զոհերը բազմաթիվ դժվարությունների են հանդիպում աշխատանք գտնելու և բնակարանային ապահովման հարցերում՝ պայմանավորված ամուսնալուծություններով, ընտանիքի կողմից նրանց մերժելու պարագայով, երկարաժամկետ բացակայության պատճառով գույքային իրավունքներից զրկվելու և այլ պատճառներով:

Ձոռների վերինտեգրումը լուրջ, երկարատև և ծախսատար գործընթաց է, որը պետք է կազմակերպվի պետության կողմից, քանի որ կապված է այնպիսի խնդիրների հետ, ինչպիսիք են աշխատատեղերի ստեղծումը, բնակարանային ապահովումը և այլն: ՄԳՀ-ն գիտի այս փաստի մասին, սակայն պարզ է, որ մինչ օրս թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ազգային միջոցառումներին հատկացված միջոցները բավարար չեն եղել: ՄԳՀ-ն այս կապակցությամբ նշեց, որ նախատեսում է զոհերի վերադարձվորման նպատակով մասնագիտական վերապատրաստման հատուկ կենտրոններ ստեղծել, սակայն դեռ ֆինանսավորում չկա: Հայաստանում անցկացված հարցազրույցների մասնակիցներից շատերը նշեցին, որ զոհերի համար միկրո վարկերի հասանելիության ապահովումը կարող է զգալիորեն նպաստել նրանց սոցիալական վերինտեգրմանը և, այդ կերպ, կանխել նրանց կրկին անգամ թրաֆիքինգի ենթարկվելը: Այնուհանդերձ, միկրո վարկավորման համար նույնպես չկա ֆինանսավորում:

Ուղղորդման ազգային մեխանիզմ

Առկա տվյալները վկայում են այն մասին, որ իրավապահ մարմինների կողմից նույնականացված զոհերի մոտավորապես կեսը կամ կեսից քիչ են ուղղորդվում ՀԿ-ներ:²⁴ Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի հստակ քաղաքականություն և դրա իրագործման ծրագիր չի մշակվել, որի հետևանքով պետական բյուջեից գրեթե որևէ ֆինանսավորում չի ստացվում, իսկ հատկացվող մարդկային ռեսուրսները չեն բավականացնում: Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի ձևավորումը և կայացումն ամենից շատ կախված է հիմնական ազգային դերակատարից՝ Միջգերատեսչական հանձնաժողովից: ՄԳՀ-ի լիազորությունները և պարտականությունները, սակայն, հստակորեն տարանջատված չեն, և թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ազգային միջոցառումների ամբողջությունը համակարգելու հստակ լիազորություն ՄԳՀ-ին վերապահված չէ:²⁵

2003 թ. դեկտեմբերին ԵԱՀԿ-ն Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի թեմայով առաջին սեմինարը կազմակերպեց Հայաստանում: 2005 և 2006 թվականներին ԵԱՀԿ-ն մի քանի առիթներով միջազգային փորձագետների հրավիրեց Հայաստան՝ Ուղղորդման ազգային մեխանիզմը և վերջինիս բաղադրիչները քննարկելու նպատակով:

Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի որոշ բաղադրիչներ արդեն առկա են կամ ձևավորման փուլում են: Կարևոր է այն, որ պետական մարմինների և ծառայությունների մատուցող ՀԿ-ների միջև համագործակցության դեպքեր կան: Դերակատարներից ոմանք իրենց գործընկեր մարմինների հետ կնքել են փոխըմբռնման երկկողմ հուշագրեր: Օրինակ, համագործակցության համաձայնագրեր են կնքվել ԱՄՔՈՐ-ի և Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության միջև (տեղական սոցիալական ծառայությունների և զբաղվածության կենտրոնների համար

²⁴ 2005 թ. 34 տուժողներից 17-ն ուղարկվել են ՀԿ-ների մոտ: Այս եզրակացությունը հիմնված է գլխավոր դատախազության և ՀԿ-ների տրամադրած տվյալների համեմատության վրա: Գնահատում անցկացնող թիմը չկարողացավ տեղեկություններ ստանալ այն մասին, թե ինչ է տեղի ունեցել այն տուժողների հետ, ովքեր նույնականացվել են, սակայն չեն ուղարկվել մասնագիտացված ՀԿ-ների մոտ: 34 տուժողները կապված են եղել հարուցված քրեական գործերի հետ: Իրավապահ մարմինները հայտնեցին, որ նախաձեռնվել է քննություն բազմաթիվ այլ դեպքերում, և հնարավոր է, որ նույնականացվել են կամ կարող են նույնականացվել բազմաթիվ այլ տուժողներ, սակայն նրանք ներառված չեն վիճակագրական տվյալների մեջ, քանի որ քրեական մեղադրանք չի ներկայացվել և նրանք չեն ուղարկվել ՀԿ-ների մոտ:

²⁵ Այդքանով հանդերձ, Հայաստանում որոշ դերակատարներ գտնում են, որ Ուղղորդման ազգային մեխանիզմը գործում է. առկա իրավիճակի ամենալավատեսական գնահատականը տվել է Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը, որը գտնում է, որ Ուղղորդման ազգային մեխանիզմը 70%-ով աշխատում է:

վերապատրաստման դասընթացներ անցկացնելու մասին համագործակցության համաձայնագիր. ստորագրվել է 2004 թ.), ԱՄՔՈՐ-ի և Առողջապահության նախարարության միջև (ՄԳՀ-ի և ՄԱԶԾ-ի ծրագրի շրջանակներում համագործակցության համաձայնագիր. ստորագրվել է 2005 թ.) և ԱՄՔՈՐ-ի և Միգրացիոն գործակալության միջև (իրազեկության բարձրացման մասին համագործակցության համաձայնագիր. ստորագրվել է 2005 թ.): Նրանց դերերը հստակորեն բաժանված են զոհերի աջակցության և կանխարգելման ոլորտներում:

Այսօր գործող Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի հիմնական բացը, եթե չհաշվենք համակարգման և ֆինանսավորման բացակայությունը, ինստիտուցիոնալացված ուղղորդման բացակայությունն է: Չկա օրենսդրական կամ ենթօրենսդրական ակտ, որով իրավապահ մարմիններից կպահանջվեր թրաֆիքինգի զոհերին ուղղորդել ծառայություններ մատուցող մասնագիտացված կազմակերպություններ, և որով կսահմանվեին ծառայություններ մատուցողների դերերը և պարտականությունները: Իրավապահ մարմինները երբեմն զոհերին ուղղորդում են ՀԿ-ներ, բայց ոչ միշտ: Աշխատանքային բազմաթիվ մանրամասներ կարգավորված չեն: Օրինակ, պարզ չէ, թե որ ՀԿ-ին պետք է դիմել, ՀԿ-ն որքան ժամանակ պետք է աջակցություն ցուցաբերի, ինչպիսի աջակցություն և այլն: Բացի այդ, թրաֆիքինգի զոհերի հետ աշխատող ոստիկանության կարողությունները, ինչպես քննարկվեց 5-րդ գլխում, շատ սահմանափակ են, և վերադարձի ու վերինտեգրման մեխանիզմ չկա:

Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի մեջ այս բացը լրացնելու նպատակով նախևառաջ անհրաժեշտ է միջանկյալ կանոնակարգով (ենթօրենսդրական որևէ ակտով, օրինակ՝ կառավարության որոշմամբ) բավարար մանրամասնությամբ սահմանել Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի դերակատարներից յուրաքանչյուրի դերն ու պարտականությունները: Նշված կանոնակարգը պետք է պարբերաբար վերանայել՝ ապահովելու լավագույն պրակտիկայի և քաղված դասերի արտացոլումն ու տեղայնացումը սահմանված ընթացակարգերի մեջ:

Բացերը

Մի քանի կարևոր խնդիրների անհրաժեշտ է ավելի շատ ուշադրություն դարձնել: Ամենակարևորը, թերևս, այն է, որ պարզ չէ, թե ազգային որ մարմինը պետք է համակարգի թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ազգային միջոցառումները, և թե ինչ լիազորություններ պետք է ունենա ազգային համակարգողը/ազգային համակարգող մարմինը:

Ներկայում ՄԳՀ-ն կառավարության խորհրդակցական մարմին է, որը որոշումներ կայացնելու և համակարգելու լիազորություններով օժտված չէ:

Ուստի, տրամաբանական չէր լինի այս մարմնին հանձնարարել Գործողությունների ազգային ծրագրի մշակումը, ինչպես արվեց 2003 թվականին և, փաստորեն, նաև 2007 թ. տարեսկզբին, երբ մշակվեց երկրորդ ԳԱԾ-ը: Ավելին, տրամաբանական չէր լինի ՄԳՀ-ից պահանջել ԳԱԾ-ի իրագործման վերաբերյալ կառավարությանը հաշվետվություններ ներկայացնել:

Անհրաժեշտ է անդրադառնալ ՄԳՀ-ի տեխնիկական կարողությունների խնդրին: 2004-2006 թթ. ժամանակահատվածը ցույց տվեց, որ ՄԳՀ-ն չի ունեցել անհրաժեշտ լիազորություններ, ինչպես նաև մարդկային ու տեխնիկական ռեսուրսներ անգամ ՄԳՀ-ի ներսում համապատասխան մակարդակի հաղորդակցություն ապահովելու համար, և առավել ևս ԳԱԾ-ի իրագործման համակարգումն ու մոնիտորինգը իրականացնելու համար: Ներկայում, ըստ երևույթին, գրանցված տվյալների կառավարում չկա կամ, եթե կա, ապա շատ սահմանափակ է: ՄԳՀ-ի անդամները նշեցին, որ իրենց չեն տրամադրվել ֆինանսական միջոցներ այնպիսի տարրական կարիքների համար, ինչպիսին փաստաթղթերի պատճենահանումն է: Անհրաժեշտ կլինի ստեղծել Համակարգման ազգային քարտուղարություն և զարգացնել վերջինիս կարողությունները, որպեսզի այն կարողանա արհեստավարժ մակարդակով իրականացնել համակարգման, մոնիտորինգի և հաշվետվության գործառնությունները: Դա պետք է արվի հատուկ այդ նպատակով լիազորված վարչական աշխատողների և փորձագետների միջոցով, որոնք պետք է պատասխանատու լինեն հանդիպումներն ավելի լավ կազմակերպելու և կայացված որոշումների կատարմանը հավուր պատշաճի հետամուտ լինելու համար:

Ավելի արդյունավետ ու շահավետ համակարգում ապահովելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը կարող է ցանկության դեպքում ստեղծել «երկշերտ» կառույց, որի պայմաններում առկա ՄԳՀ-ն կլինի ստորին օղակը՝ գործառնական մարմին, որը հաշվետու կլինի ավելի բարձր՝ որոշումներ կայացնող մարմնին, որի նախագահը կլինի բարձրաստիճան պետական պաշտոնյա (հավանաբար՝ նախարարներից մեկը):

Կարևոր խնդիր է նաև ԳԱԾ-ի իրագործման ֆինանսավորումը: ՄԳՀ-ն մեշ ակնկալիքներ է կապում միջազգային կազմակերպություններից և երկկողմ դոնորներից (հիմնականում ԱՄՆ-ից) ստացվող ֆինանսական օժանդակությունից: 2003 թվականից մինչև 2007 թ. փետրվար Հայաստանի պետական բյուջեից Գործողությունների ազգային ծրագրի իրագործման նպատակով հատկացվել է ընդհանուր առմամբ 11,000 ԱՄՆ դոլար:²⁶ ՄԳՀ-ն բացատրում է, թե ավելի մեծ չափի ֆինանսավորում չի հատկացվել, քանի որ ԳԱԾ-ն ընդունվել է միջնաժամկետ բյուջետային ծրագիրը

²⁶ 2004 թ. տարեսկզբին, երբ ընդունվեց ԳԱԾ-ը, կանխարգելման նպատակին հատկացվեց 11,000 ԱՄՆ դոլար:

Կառավարությանը ներկայացնելուց հետո, որի պատճառով ֆինանսավորում հնարավոր է եղել գտնել միայն Կառավարության պահուստային ֆոնդի հատկացումներից: Բնականաբար, հատկացված միջոցները բավարար չեն եղել ԳԱԾ-ով նախատեսված միջոցառումներն իրականացնելու համար: 2006 թ. երկրորդ կեսի ընթացքում ԵԱՀԿ-ն և այլ միջազգային կազմակերպություններ ՄԳՀ-ին ներկայացրել են իրենց մտահոգությունները գործողությունների հաջորդ ծրագրի և վերջինիս ֆինանսավորման վերաբերյալ: Ցավոք, ՄԳՀ-ն և ՀՀ Կառավարության որոշ այլ իրավասու մարմիններ քայլեր չեն ձեռնարկել ԳԱԾ-ը 2007-2009 թթ. միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում ներառելու ուղղությամբ, և 2007 թ. փետրվարի դրությամբ, ուշացած բանակցություններից հետո, հնարավոր է եղել 10 միլիոն ՀՀ դրամ (28,000 ԱՄՆ դոլար)²⁷ ստանալ ԳԱԾ-ի իրագործման համար: Այս պահին պարզ չէ, թե գումարն ինչ նպատակով է ծախսվելու, կամ թե ինչ մեխանիզմներով են հաշվետվություններ ներկայացվելու բյուջեի այս հատկացման ծախսերի վերաբերյալ, կամ թե արդյոք այս գումարը միայն 2007 թվականի, թե ԳԱԾ-ի երեք տարիների համար է:

Պետական ֆինանսավորումը հույժ կարևոր է երկու առումներով. նախ, այն հստակորեն հասկացնել է տալիս, որ ՀՀ Կառավարությունը լրջորեն է տրամադրված մարդկանց թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հարցում, և երկրորդ, դա որոշակի աշխատանքների համար ֆինանսավորման միակ քիչ թե շատ կայուն և շարունակական աղբյուր կարող է լինել: Ներկայում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում աշխատող ՀԿ-ների գրեթե ողջ գործունեությունը կախված է միջազգային ֆինանսավորումից: Այսպիսով, խոցելի են նույնիսկ այնպիսի էական ոլորտներ, ինչպիսին գոհերին ցուցաբերվող աջակցությունն է, քանի որ պարզ չէ, թե արդյոք ՀԿ-ներն ապագայում կունենան ֆինանսավորում գոհերին աջակցություն ցուցաբերելու համար: Չունենալով միջնաժամկետ կամ երկարաժամկետ ֆինանսավորման կայուն աղբյուրներ, ծառայություններ մատուցողները չեն կարող ռազմավարական օպտիմալ որոշումներ կայացնել և չկորցնել վերապատրաստված և փորձառու աշխատողների:

Կարևոր խնդիր է նաև համագործակցությունը պետական մարմինների, այդ թվում՝ իրավապահ մարմինների և ՀԿ-ների միջև: Հրատապ կարգով անհրաժեշտ է սահմանել հստակ կառուցվածք, որի շրջանակներում կկարողանան համագործակցել ՀԿ-ները և կառավարությունը:

Վերապատրաստում և կարողությունների զարգացում

Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ոլորտում վերապատրաստումը և

²⁷ 2007 թ. մարտի դրությամբ փոխարժեքը կազմում էր 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց 360 հայկական դրամ. ուստի, նախատեսված գումարը կազմում է մոտ 27,800 ԱՄՆ դոլար:

կարողությունների զարգացման աշխատանքները հարաբերականորեն ցարքուցրիվ են, փոքրամասշտաբ: Բացի այդ, միջազգային և ազգային դերակատարների միջև ընդհանուր առմամբ չկա համակարգում, իսկ այն համակարգումը, որ իրականացվում է, անարդյունավետ է, և չկա ռազմավարական մոտեցում:

Գլխավոր դատախազության այն աշխատակիցները, ում հետ գնահատող թիմը հարցազրույցներ ունեցավ, նշեցին, որ դատախազները բավականաչափ պատրաստված և տեղեկացված են մարդկանց թրաֆիքինգի մասին: Գլխավոր դատախազության գիտատնտեսական կենտրոնը 2005 թ. Պատրաստել է մեթոդաբանական ձեռնարկ թրաֆիքինգի և սեռական շահագործման այլ դեպքերի քննության մասին: Այդ հրապարակման նպատակն է ուղղորդել դատախազներին և իրավասու այլ պաշտոնյաներին այն հարցում, թե ինչպես պետք է վարվել թրաֆիքինգի գործերի առնչությամբ: Գնահատող թիմը դժբախտաբար հնարավորություն չունեցավ ծանոթանալ այդ փաստաթղթին: Այդուհանդերձ, որոշ փորձագետներ նշեցին, որ մեթոդաբանական ձեռնարկը որոշ առումներով ապակոդմնորոշող է: Օրինակ, այնտեղ շփոթվում է մարմնավաճառությունը մարդկանց թրաֆիքինգի հետ: Երևանում ԵԱՀԿ գրասենյակը 2005 և 2006 թվականներին թրաֆիքինգի գործերով որոշ դատավարությունների մոնիտորինգ իրականացրեց: Դատավարությունների մոնիտորինգից և հետազայում դատախազների հետ անցկացված քննարկումներից պարզ դարձավ, որ դատավորների, դատախազների և փաստաբանների լրացուցիչ վերապատրաստում է անհրաժեշտ:

Հաշվի առնելով, որ մեկնելիս կամ ժամանելիս Հայաստանը սահմանը հատելու ժամանակ սահմանապահները հանդիպում են պոտենցիալ կամ փաստացի զոհերի, շատ կարևոր է, որպեսզի նրանք ունենան մարդկանց թրաֆիքինգը տարբերակելու, թրաֆիքինգի ենթարկված անձանց նույնականացնելու, նրանց հետ պատշաճ կերպով վարվելու և նրանց պատշաճ կերպով համապատասխան կառույցների մոտ ուղղորդելու համար անհրաժեշտ հմտություններ: Հայաստանում սահմանապահների համար մասնագիտացված ոստիկանական դպրոց չկա, և սահմանապահները երբեմն կրթվելու նպատակով մեկնում են Ուկրաինա կամ Ռուսաստան: 2005 թվականից ի վեր Հայաստանում կազմակերպվում է կրտսեր սահմանապահների վերապատրաստման եռամսյա դասընթաց, որի ուսումնական ծրագիրը ներառում է մարդկանց թրաֆիքինգը: Բացի այդ, վերապատրաստման մաս է կազմում ԱՄՔՈՐ-ի կողմից անցկացվող մեկօրյա սեմինարը: ԱՄՔՈՐ-ի դասընթացի նպատակն է մասնակիցներին բացատրել, թե ինչ է թրաֆիքինգը, ինչպես կատարել ենթադրյալ զոհերի սկզբնական նույնականացումը, ուր ուղեգրել նրանց և այլն:²⁸ Նախկինում

²⁸ Մինչ օրս վերապատրաստվել է 150 սահմանապահ:

սահմանապահների համար որոշակի վերապատրաստում է իրականացվել նաև ՄՄԿ-ի և ԵԱՀԿ-ի կողմից:

Իրավիճակը որոշ չափով բարդանում է, պայմանավորված այն փաստով, որ մինչև վերջերս սահմանապահների մեծ մասը Երևանում գտնվող սահմանի հատման կետում («Զվարթնոց» միջազգային օդանավակայանում) և Մեղրիում Իրանի հետ սահմանի հատման կետում ռուս սահմանապահներ էին: 2005 թ. սկսած նրանց աստիճանաբար փոխարինում են հայ սահմանապահները, և սահմանի հատման նշված կետերի պաշտպանությունը կատարվում է համատեղ: «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ի գնահատականներով, հայ սահմանապահների շատ փոքր մասն է բավարար չափով վերապատրաստված թրաֆիքինգի դեմ պայքարի թեմաներով: «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ն նշեց, որ պետք է ստեղծել և սահմանի հատման կետերից յուրաքանչյուրում սահմանապահներին հասանելի դարձնել փոքր գրադարաններ՝ թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասին փաստաթղթերով:

Հարցազրույցներում նշվել է, որ Հայաստանում կան կամ պատրաստվում են թրաֆիքինգի դեմ պայքարի տարաբնույթ միջոցառումներին վերաբերող տարբեր ձեռնարկներ: ԱՄՔՈՐ-ը մշակում է ձեռնարկ սոցիալական աշխատողների և առողջապահական ծառայություններ մատուցողների համար, որն անդրադառնում է մարդկանց թրաֆիքինգի խնդրին, զոհերի պրոբլեմներին, ուղղորդման ազգային մեխանիզմներին առնչվող միջազգային օրենսդրությանը և պրակտիկային, և այլն:²⁹ Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը ներկայում մշակում է Ուղղորդման ազգային մեխանիզմի վերաբերյալ ձեռնարկ, որը պետք է օգտագործվի որպես հենքային նյութ սոցիալական աշխատողների վերապատրաստման համար:³⁰ «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ն պատրաստել է ձեռնարկներ ոստիկանության և դատախազության աշխատողների, ինչպես նաև՝ վերապատրաստման նյութեր հյուպատոսական աշխատողների համար: Դժբախտաբար, վերը նշված նախագծերից ոչ մեկը չի տրամադրվել գնահատող թիմին, որի հետևանքով հնարավոր չէ դրանց օգտակարության ու որակի մասին մեկնաբանություններ ներկայացնել:

Ինչ վերաբերում է փաստաբանների վերապատրաստմանը, ապա պաշտպանության մեթոդների թեմայով ընդամենը մեկ եռօրյա դասընթաց է կազմակերպվել ՄՄԿ-ի կողմից 2006 թվականին թրաֆիքինգի գործերով աշխատող 15 փաստաբանների համար: Փաստաբանների վերապատրաստման ոլորտն ընդհանուր առմամբ արժանի է ավելի շատ ուշադրության:

²⁹ Ձեռնարկը չի տրամադրվել փորձագետներին և Երևանում ԵԱՀԿ-ի գրասենյակին, քանի որ այն դեռ վերջնական տեսքով պատրաստ չէր:

³⁰ Ձեռնարկը չի տրամադրվել գնահատում անցկացնող թիմին, քանի որ ձեռնարկը դեռ վերջնական տեսքով պատրաստ չէր:

ԵԱՀԿ-ն, ՄՄԿ-ն և ՄԱԶԾ-ն այն հիմնական կազմակերպություններ են, որոնք օժանդակել են հայաստանյան կառույցների և ՀԿ-ների կարողությունների զարգացմանը:

Չնայած կատարված որոշ ներդրումներին, համապատասխան կառույցների տեխնիկական սարքավորումների մակարդակը դեռ շատ ցածր է և կատարելագործման կարիք ունի: Մինևույն ժամանակ, տեխնիկական սարքավորումներ ներդնելը պետք է զուգակցել մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացման և մարդկանց թրաֆիքինգի մեխանիզմների պատշաճ ինստիտուցիոնալացման հետ:

Ոստիկանության ներկայացուցիչների հետ անցկացված հարցազրույցները ցույց տվեցին, որ չնայած ոստիկանության կարողությունների զարգացման ուղղությամբ միջազգային կազմակերպությունների գործադրած մի շարք ջանքերին, դեռ անհրաժեշտ են կարողությունների զարգացման միջոցառումներ, որպեսզի ոստիկանությունը կարողանա արդյունավետ պայքարել մարդկանց թրաֆիքինգի՝ որպես կազմակերպված հանցավորության ձևերից մեկի դեմ: Դա նշանակում է ոչ միայն նորագույն տեխնոլոգիաների (համակարգիչներ, ծրագրեր, տվյալների շտեմարաններ և այլն) տրամադրում, այլ նաև՝ կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարող ոստիկանական ստորաբաժանումներին համարժեք մարդկային ռեսուրսների տրամադրում:

Կարողությունների զարգացում պետք է իրականացնել նաև սոցիալական աշխատողների համար: Զոհերը սովորաբար վախենում են բարձրաձայն խոսելուց, և նրանց հետ լավ կապեր հաստատելու համար անհրաժեշտ է զրուցելու գաղտնի պայմաններում, օրինակ՝ սոցիալական աշխատողի գրասենյակում:

Հայաստանում միջազգային կազմակերպությունների իրականացրած մի քանի ծրագրեր հնարավորություն են ընձեռում ուսումնական այցերի և միջազգային խորհրդաժողովների միջոցով քննարկել միջազգային փորձը թրաֆիքինգի ոլորտում: Թեև միջազգային լավագույն պրակտիկան որոշակի նշանակություն ունի, կարողությունների զարգացման հետագա աշխատանքները պետք է ուղղված լինեն նաև աշխատանքային թրաֆիքինգի հիմնախնդրին, որն ավելի բարդ է, քան սեռական շահագործումը:

Ութերորդ գլուխ. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ՄԳՀ-ի աշխատանքում ներկայում առկա են գործառնական ու պլանավորման լուրջ թերություններ: ՄԳՀ-ն պաշտոնապես կառավարության խորհրդակցական մարմին է: Այն որոշումների կայացման և համակարգման լիազորություններով օժտված չէ: Ազգային քաղաքականության և Գործողությունների ազգային ծրագրի մշակման, ինչպես նաև դրանց իրագործման համակարգման առումով ներկայում ՄԳՀ-ին վերապահված դերը համակարգային տեսակետից անտրամաբանական է: ՄԳՀ-ն չի իրականացնում իսկական համակարգում, գրառումների պատշաճ կառավարում և ընթացքում կայացված որոշումների կատարման համակարգված վերահսկողություն: Օրինակ, հանդիպումների արձանագրություններ չեն պատրաստվում և բաժանվում անդամներին:

Առաջարկություն. Հայաստանում անհրաժեշտ է բարելավել թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումների համակարգումը պետական մակարդակով: Կարող է ստեղծվել ազգային համակարգման «երկշերտ» կառուցվածք, որի պայմաններում առկա ՄԳՀ-ն կլինի ստորին օղակը՝ գործառնական մարմին, որը հաշվետու կլինի ավելի բարձր՝ որոշումներ կայացնող մարմնին, որի նախագահը կլինի բարձրաստիճան պետական պաշտոնյա (հավանաբար՝ նախարարներից մեկը): Այս մարմինը պետք է համալրված լինի վարչական աշխատողներով և փորձագետներով, որոնք պետք է պատասխանատու լինեն հանդիպումներն ավելի լավ կազմակերպելու և կայացված որոշումների կատարմանը հավուր պատշաճի հետամուտ լինելու համար:

- ՄԳՀ-ի առկա մակարդակը թույլ չի տալիս ապահովել պատշաճ համակարգում: ՄԳՀ-ին անդամակցում են պետական համապատասխան մարմինների վարչության պետեր կամ ավելի ցածր պաշտոնների ներկայացուցիչներ: Նրանք չեն կարող ապահովել իրենց կառույցների գործունեության արդյունավետ համակարգում կամ համակարգված մոնիտորինգ: Ներկա կառուցվածքը չափազանց ֆորմալ է և բարդ: ՄԳՀ-ի անդամների դերը և պարտականությունները հստակորեն սահմանազատված չեն: 2004-2006 թթ. ընթացքում ՄԳՀ-ի նախագահը հաճախ բացակայում էր երկրից կամ զբաղված էր այլ խնդիրներով: Նրա պարտականությունները հստակորեն սահմանված չէին, որի հետևանքով առաջացան ուշացումներ ՄԳՀ-ի աշխատանքում:

Առաջարկություն. ազգային համակարգողը պետք է լինի ավելի բարձր

պաշտոնյա, որին կտրամադրվեն համապատասխան տեխնիկական և մասնագիտական կարողություններ (քարտուղարություն, փորձագետներ):

- Պետական մարմինները պատրաստ չեն համագործակցել ՀԿ-ների հետ: Չկա նման համագործակցությանը նպաստելու համար անհրաժեշտ ուղղորդման ազգային մեխանիզմ կամ թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումների ֆինանսավորման համար բյուջետային հատկացում: ՀԿ-ները փորձում են դրսից միջոցներ ստանալ (հիմնականում ՄԱԶԾ-ից, ԵԱՀԿ-ից և ՄՄԿ-ից) Գործողությունների ազգային ծրագրի հիմնական բաղադրիչներն ի կատար ածելու համար:

Առաջարկություն. հրատապ կարգով անհրաժեշտ է մշակել հստակ կառուցվածք, որի շրջանակներում կկարողանան համագործակցել ՀԿ-ները և կառավարությունը: ՀԿ-ները թրաֆիքինգի խնդիրներով զբաղվելու ավելի երկար փորձ ունեն, քան կառավարությունը: Կառավարությունը պետք է նշանակի ՀԿ-ների հետ կապերի համար պատասխանատու անձ:

- Համագործակցությունը Միջազգային աշխատանքային խմբի և ՄԳՀ-ի միջև առ այսօր այնքան էլ արդյունավետ չի եղել: Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասնակիցներից շատերը լավ անձնական կապեր են հաստատել, որոնք նրանց օգնում են գործառնական մակարդակով իրենց պարտականությունների կատարմանը, սակայն անհրաժեշտ է ինստիտուցիոնալացումն ավելի ամուր հիմքերի վրա դնել:

Առաջարկություն. Միջազգային աշխատանքային խումբը և Միջգերատեսչական հանձնաժողովը/Ազգային համակարգողը պետք է անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկեն համակարգումը բարելավելու ուղղությամբ:

- Միջազգային դերակատարների միջև աշխատանքների համապարփակ համակարգում չի իրականացվում:

Առաջարկություն. առաջատար միջազգային կառույցները պետք է ընդհանուր առմամբ կատարելագործեն իրենց համակարգումը: Մասնավորապես, հարկ է քննարկել Հայաստանում ապաստանների և այցելության կենտրոնների գործունեության համապարփակ ռազմավարության մշակման հիմնախնդիրը: Միջազգային աշխատանքային խումբը և Միջգերատեսչական հանձնաժողովը/Ազգային համակարգողը պետք է անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկեն համակարգումը բարելավելու ուղղությամբ:

- Հայաստանի թրաֆիքինգի դեմ պայքարի օրենսդրության մեջ մնում են լուրջ բացեր:

Առաջարկություն. օրենսդրության մեջ պետք է ներառել դրույթ զոհերի աջակցությունն ապահովելու՝ պետության պարտավորության մասին (օրինակ, հատկացնելով համարժեք ֆինանսական միջոցներ կամ ստեղծելով պետական կարգավիժակ ունեցող ապաստան): Ենթաօրենսդրական ակտեր, այդ թվում՝ որոշումներ և կանոնակարգեր պետք է մշակել, որոնցով կնախատեսվի թրաֆիքինգի դեմ պայքարի մասնակիցների դերերի և գործառույթների սահմանումը: Թրաֆիքինգի ենթարկված երեխաների պաշտպանության մասին հատուկ դրույթները պետք է հաշվի առնել, թեև Հայաստանի Հանրապետությունում առ այսօր երեխաների թրաֆիքինգի քիչ դեպքեր են արձանագրվել: Ավելի շատ պետք է ուշադրություն դարձնել աշխատանքային շահագործման նպատակով տեղի ունեցող թրաֆիքինգին:

Հավելված

Կազմակերպությունների ցանկ, որոնց ներկայացուցիչների հետ անցկացվել են հարցազրույցներ

Պետական մարմիններ

- ՀՀ Ազգային անվտանգության ծառայության սահմանապահ զորքեր
Պրն. Շավարշ Միքայելյան, սահմանապահ զորքերի սահմանային վերահսկողության բաժնի պետ
- ՀՀ Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
Տկն. Լալա Ղազարյան, Կանանց, երեխաների և ընտանիքի հիմնախնդիրների վարչության պետ
Տկն. Էլեոնորա Վիրաբյան, գլխավոր մասնագետ նույն վարչությունում, Միջգերատեսչական հանձնաժողովի անդամ
- Գլխավոր դատախազություն
Պրն. Մարսել Մաթևոսյան, Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բաժնի պետ
Պրն. Արմեն Բոշնաղյան, Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի բաժնի ավագ դատախազ
- ՀՀ Ոստիկանություն
Պրն. Կարեն Բաբաքեիսյան, Կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի վարչության պետի տեղակալ
- Վանաձորի քրեական ոստիկանություն
Պրն. Անուբախ Համբարյան, Վանաձորի քրեական ոստիկանության պետ
- Միջգերատեսչական հանձնաժողով (ՄԳՀ)
Պրն. Վալերի Մկրտումյան, Արտաքին գործերի նախարարության Միջազգային կազմակերպությունների վարչության պետ, ՄԳՀ-ի նախագահ
Տկն. Լյալյա Ասլանյան, Տարածքային կառավարման նախարարության Միգրացիոն գործակալության պետի տեղակալ, ՄԳՀ-ի համակարգող
Տկն. Աննա Աղաջանյան, Արտաքին գործերի նախարարության Միջազգային կազմակերպությունների վարչության մարդու իրավունքների բաժնի պետ, ՄԳՀ-ի քարտուղարություն

ՀԿ-ներ

- «Ժողովրդավարությունն այսօր»

Տկն. Գյուլնարա Շահինյան, «Ժողովրդավարությունն այսօր» ՀԿ-ի խորհրդի անդամ, UNODC-ի փորձագետ

Տկն. Հասմիկ Էդիլյան, Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ծրագրի ղեկավար

- «Հույս և օգնություն»

Պրն. Ենոք Շատվորյան, նախագահ

Տկն. Նորա Մնացականյան, Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ծրագրի ղեկավար

- «Հույս և օգնություն» ՀԿ-ի գրասենյակ Վանաձորում

Տկն. Հայարփի Էդիլյան, սոցիալական աշխատող Վանաձորի մասնաճյուղում

- «Հելսինկյան քաղաքացիական ասոցիացիա» ՀԿ-ի մասնաճյուղ Վանաձորում

Պրն. Արթուր Սաքունց, Վանաձորի մասնաճյուղի ղեկավար

- Հայկական կարմիր խաչի գրասենյակ Վանաձորում

Միջազգային կազմակերպություններ

- ՄՄԿ

Տկն. Նելլի Մեդրակյան, գրասենյակի ղեկավար

Տկն. Անետա Առաքելյան, ծրագրի համակարգող

Տկն. Քրիստինա Գալստյան, ծրագրի համակարգող

- ՄԱԶԾ

Տկն. Ալլա Բակունց, ծրագրերի ղեկավար

Տկն. Աիդա Ղազարյան, թրաֆիքինգի դեմ պայքարի փորձագետ

Պրն. Հայկ Խենյան, թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ծրագրի համակարգող

- ԱՄՔՈՐ

Տկն. Վիկտորիա Ավակովա, թրաֆիքինգի և ՄԻԱՎ/ԶԻԱՀ-ի դեմ պայքարի ծրագրի համակարգող